

KAKO VZGAJAMO, KADAR IZHAJAMO IZ OTROKOVIH POTREB - VZGOJA DANES IN JUTRI

mag. Suzana Žunko Vogrinc

Maribor, 2021

Kako vzgajamo, kadar izhajamo iz otrokovih potreb – vzgoja danes in jutri

AVTORICA: mag. Suzana Žunko Vogrinc

Uredniški odbor: mag. Suzana Žunko Vogrinc, Milojka Sevšek, Simona Rap

Jezikovno uredila: Simona Rap

IZDAL IN ZALOŽIL STROKOVNI CENTER COMP▲S, Osnovna šola Gustava Šiliha Maribor

V formatu PDF na naslovu

http://compas.splet.arnes.si/files/2021/06/vzgoja_danes_in_jutri.pdf

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Univerzitetna knjižnica Maribor

37.013(035)(0.034.2)

ŽUNKO-Vogrinc, Suzana

Kako vzgajamo, kadar izhajamo iz otrokovih potreb [Elektronski vir] : vzgoja danes in jutri / Suzana Žunko Vogrinc. - E-priročnik. - Maribor : Osnovna šola Gustava Šiliha, 2021

Način dostopa (URL): http://compas.splet.arnes.si/files/2021/06/vzgoja_danes_in_jutri.pdf

ISBN 978-961-94530-6-3 (PDF)

COBISS.SI-ID 66437635

ZNOVA ŽELIM UPATI ...

Vzgojen/a sem po splošnih moralnih načelih:

Ko sem bil/a majhen/na, so bile mame, starši, profesorji, dedki, strici, sosedje – ljudje,

vredni spoštovanja in ugleda.

Bolj ko so nam bili blizu ali starejši, kot so bili,

toliko bolj so nam dajali takšen občutek.

Izgovarjati se starejšim, učiteljem ali nadrejenim je bilo nepojmljivo.

OBČUTIL/A SEM SPOŠTOVANJE.

Starejšim smo zaupali, ker so bili starši, matere ali družina vseh otrok ali skupine v ulici ali mestu ...

Bali smo se samo mraka, grdob, nasilja v filmih ali grozljivk v kinu.

Danes sem neutolažljivo žalosten/na zaradi vsega, kar smo izgubili, zaradi vsega,

česar se bodo moji vnuki nekega dne bali.

Zaradi strahu v očeh otrok, mladih, odraslih in starejših.

Človekove pravice za kriminalce ...?

Omejene pravice za poštene državljane ...?

Plačevati dolgove in biti bedak ...?

Amnestija za prevarante ...?

Ne izkoristiti koga – ali to pomeni biti bedak?

Kaj se dogaja z nami???

Profesorji pretepeni v šoli, trgovci grozijo komercialistom ...

Rešetke na naših oknih.

Vsak je zaprt v svojem svetu.

Kakšne vrednote so to?

Avto, ki je vreden več od objema.

Otroci, ki zahtevajo nagrado, da bodo končali šolsko leto pozitivno.

Mobiteli v torbah otrok, ki so šele zlezli iz plenice.

Kaj želiš v zameno za en objem?

Več velja en Armani od diplome!?

Več velja en LCD z velikim ekranom od pogovora!?

Več velja ena draga šminka od skupnega sladoleda!?

IZGLEDATI je več vredno, kot BITI!?

Kdaj se je zgodilo, da je vse, kar nam je bilo pomembno, izginilo ali postalo smešno?

Hočem odstraniti rešetke z okna, da bom lahko tja postavil/a rože!

Hočem se usesti na stezo in imeti odprta vrata v poletnih nočeh ...

Hočem poštenje, kot motiv za ponos.

Hočem normalen karakter, jasno lice in pogled v oči ter normalen odnos do ljudi!

Hočem, da se ve, kaj je sramota in kaj solidarnost.

Hočem upanje, veselje, zaupanje ...

Hočem se vrniti k realnemu življenju, enostavnemu, kot je dež,

čistemu, kot nebo po dežju v aprilu, lahkotnemu, kot vetrič ob zori.

Proti "IMETI"!

Za (želeti si) "BITI"!

Obožujem skupen in enostaven svet,
ki temelji na ljubezni, sočutju in solidarnosti ...
In obsojam pomanjkanje etike, morale in spoštovanja ...

Vrnimo se k temu, da bomo "LJUDJE",
ki gradijo boljši, pravičnejši svet,
v katerem ljudje spoštujejo druge.

Utopija ...?

Ne ...?

Ja ...?

Morda ...?

Poskušajmo okužiti svet s širjenjem tega sporočila.

Naši otroci si to zaslužijo, naši vnuki pa se nam bodo zaradi tega zahvaljevali.

Ko sem nekega dne zasledila tole sporočilo, sem spoznala, da resnično drvimo v napačno smer. S svojo vzgojo smo zavozili že vsaj dve generaciji – mogoče odpremo oči in preprečimo, da bo tretja generacija ljudi še hujša ...

KAZALO

KAZALO	7
UVOD	8
STARŠI SOOBLIKUJEMO OTROKOV SOCIALNI RAZVOJ	11
VREDNOTE V DRUŽINI – VREDNOTE STARŠEV IN VREDNOTE OTROK	25
OTROK – ŠOLAR	36
UČITELJ KOT VODNIK OTROKA NA POTI UČENJA	40
PREHOD V SREDNJO ŠOLO	57
ZAKLJUČEK	57

UVOD

Vsi vemo, da lahko prideš do poklica šele po letih šolanja, da moraš opraviti šolo vožnje, če hočeš dobiti vozniški izpit, vse premalo pa dajemo poudarka temu, da se morajo mladi ljudje, ki se odločajo za družino, pripraviti na otroka. Vse seveda ni odvisno od tega, kasneje je še veliko drugih vplivov na življenje otroka, kjer ne moremo biti pripravljeni, ko se kljub ozaveščenemu starševstvu pojavljajo težave.

Raziskave kažejo, da na razvoj otrokove osebnosti vpliva že zavest staršev ob spočetju. Najpomembnejše obdobje vsakega posameznika je od spočetja do njegovega petega leta starosti. Vsaka misel in čustvo ženske, ki je noseča, vpliva na zdravje in zavest otroka. Zato je pomembno, da je ženska v času nosečnosti v čim bolj mirnem in stabilnem okolju, kjer se dobro počuti in ne doživlja stresa. Tako bo rodila otroka v svet, ki mu sama zaupa in se bo lahko otroku povsem posvetila. Otrok v prvih letih življenja najbolj potrebuje ljubezen, mir, objem, občutek, da je v celoti sprejet, občutiti mora podporo, varnost in bližino staršev, ki se imata rada (Pešec, 2020).

Glavne lastnosti majhnega otroka so igrivost, inteligentnost in nedolžnost. V najzgodnejšem obdobju naj otroci plešejo, pojejo, skačejo, kričijo. Naj imajo neomejene možnosti za igro, ustvarjanje, svet naj čim bolj spoznajo preko igre. Vsi otroci se rodijo inteligentni. So nepopisan

list, jasno pokažejo, kaj jih pritegne, zanima. Pri tem potrebujejo spodbudo in ne omejevanja z znanji, ki se nam zdijo potrebna zanje. Otroci se rodijo nedolžni – zaupajo sebi in svoji okolici. Strah v njih vnesemo odrasli s svojimi vzorci, ki so nam jih vcepili naši starši in učitelji. Če imajo ustrezno okolje, spoštovanje staršev, dovolj svobode in prostora, bodo lahko živeli svoje življenje, v katerem bodo sami odločali, kaj je za njih pomembno, kaj jih osrečuje. Naj ne postanejo posnemovalci vzorcev življenja staršev, naj ne postanejo njihove kopije. Od staršev ne potrebujejo omejitev in prepovedi »ne smeš plezati na drevo, je nevarno«, od staršev morajo otroci prejeti priložnost in poduk, na katero drevo je nevarno plezati, na katera pa lahko pleza (Osho, 2018).

Če je vloga matere v družini že vseskozi poudarjena, premalo govorimo o vlogi očeta. Oče, ki se zaveda odločilne vloge matere v družini, bo poskrbel, da mami v prvih letih otrokovega življenja ne bo potrebno skrbeti za materialno stanje družine. Oče mora tudi začrtati meje pri vzgoji otrok. Če to naredi z mirnostjo, hrabrostjo, redom in disciplino (kar ne pomeni nasilja), je lahko s svojim ravnanjem dober zgled otrokom. S tem, ko posluša druge člane družine, jih spoštuje in upošteva, bodo upoštevali otroci tudi njega. Oče je tisti, ki daje družini občutek notranje moči in varnosti. S tem, ko je v oporo partnerici in otrokom, bodo otroci lahko razvili samozavest in samospoštovanje. Noben otrok se ne sovraži brez razloga, takšne občutke bolj ali manj pridobi iz okolja.

V prvih letih življenja se pri otroku razvija čustvena inteligenca, zato je izrednega pomena, da v tem obdobju otrok odrašča z občutkom popolne naklonjenosti in pozornosti staršev. Uči se izražanja čustev na način, ko vidi odzive matere in očeta. Vnesimo v njihov svet radost, veselje, ustvarjalnost.

Za svoje čustvene odzive smo odrasli vedno odgovorni sami. Ni prav, če za svoje občutke žalosti ali jeze krivimo otroke (žalostna sem, ker si poreden ...). To so čustvene manipulacije, ki se jih starši nehote, kar pogosto poslužujemo. Vedeti moramo, da se otrok v predšolskem obdobju nauči občutiti predvsem dvoje čustev – ljubezen in strah. Več, ko čuti ljubezni, več njegovih dejanj bo izhajalo iz ljubezni, več ko čuti strahu, več dejanj bo izhajalo iz strahu pred dejanji ali besedami staršev. Zato naj prevladuje ljubezen pri vzgoji predšolskega obdobja, da otrok ne bo doživljal strahu.

Vse, kar v življenju počnemo, so izkušnje iz katerih se učimo. Tako se uči tudi otrok. Kadar naredi kaj »narobe«, je to le izkušnja iz katere se bo naučil, česar naj več ne počne. Kaznovanje v otroku spodbuja razvoj občutka strahu, zato razvije veliko podzavestnega strahu in slabo samopodobo.

Tudi če o svojih občutkih ne govorimo, jih otrok čuti. Če smo kot starši ali vzgojitelji vznemirjeni, jezni ipd., otrok to čuti. Prevzame »našo energijo« in še sam postane takšnega razpoloženja. Prav tako prevzame »našo energijo«, če smo mirni in delujemo umirjeno. Vzdušje v družini, v vrtcu je zelo pomembno, saj vpliva na otroke. Dom diši po »domačem«, če vzgajamo otroke z ljubeznijo in občutkom zaželenosti. V takem domu je otroku v njem prijetno in ga občuti kot svoje gnezdo (Osho, 2018; Pešec, 2020).

Pogosto mladi starši v negotovosti pri vzgoji svojih otrok iščejo univerzalne metode vzgoje v literaturi in pri strokovnjakih, vendar pavšalnih rešitev ni.

STARŠI SOOBLIKUJEMO OTROKOV SOCIALNI RAZVOJ

Družina je pomemben dejavnik socializacije otrok. Že v predšolskem obdobju otrokovo socialno življenje sega izven družine, med vrstnike iz soseščine in v vrtec, kjer se je potrebno prilagajati organizaciji življenja tej ustanovi. Všolanje pa postavlja pred otroka nove zahteve, prilagajanje šolskemu sistemu, učiteljem, novim sošolcem.

Vzgojni slog posamezne družine je notranji usmerjevalec otroka pri učenju samokontrole, vedenju v določenih konfliktnih situacijah, oblikovanju samopodobe. V predšolskem obdobju otrok sprejema vedenje svojih staršev, kot nekaj edinstvenega, kot nekaj edino pravilnega. Želi ustreči staršem, želi jih posnemati. Podobno vlogo ima otrokova vzgojiteljica v vrtcu in učiteljica pri prvošolčku. Šele kasneje se otrok več povsem ne podreja vzgojnemu sistemom staršev in vzgojiteljev. Na osnovi lastnih izkušenj si oblikuje samopodobo, samokontrolo in izbira vedenje v določenih situacijah.

Otrok v tem obdobju spozna, da drugi ljudje neko situacijo drugače razumejo kot on sam, jo drugače doživljajo. Preko tega se nauči vživljanja v čustva in mišljenje drugih, spozna različnost med ljudmi, nauči se komunicirati, reševati konflikte in sprejemati socialna pravila neke družbe.

Ko otrok vstopi v šolo se mora naučiti prilagoditi in sprejeti dva sistema, zadovoljiti pričakovanja staršev in učiteljev. Preko socialnih izkušenj se uči primerne vedenja. Pri tem pa je vloga staršev neprecenljiva in edinstvena. Preko odnosa s starši se otrok v družini uči sposobnosti zaupanja, sposobnosti sprejemanja drugačnega mišljenja od njegovega, uči se pomagati, uči se spoštovanja, strpnosti, potrpežljivosti, zaupanja, prijateljstva in ljubezni.

Vse to vpliva na oblikovanje odnosov med vrstniki. Vrstniške skupine se oblikujejo glede na podobnosti med otroki (soseska, učna uspešnost, starost, spol). Otroci imajo različno razvite

socialne spretnosti za komuniciranje in navezovanje stikov z drugimi. Nekateri se lažje in pogosteje vključujejo v skupinske aktivnosti, izražajo naklonjenost svojim vrstnikom, so pozorni za potrebe drugih, so taktični in učinkoviteje obvladujejo medosebne spore. Te lastnosti pomembno vplivajo na priljubljenost otroka v skupini vrstnikov. Priljubljen otrok je kooperativen, rad pomaga in je duhovit. Je prijetne zunanosti, zdrav, močan in čustveno uravnovešen. Je iniciativen, prilagodljiv, čustven in sprejema druge. Njegovo razmišljanje je originalno, ima pozitivno mnenje o sebi in je samozavesten. V družbi takih otrok se vrstniki prijetno počutijo. Nepriljubljen otrok je pogosto preplašen, agresiven, se neprimerno obnaša, primanjkuje mu samozavesti. Odklanjanje vrstnikov vpliva negativno na njihovo življenje in samopodobo. Postanejo zagrenjeni, neuspešni v šoli, se pritožujejo, krivijo druge za določene neuspehe in konflikte, ki jih ne znajo ustrezno reševati. V prihodnosti bodo ti otroci – najstniki osamljeni, vedenjsko problematični, skrivali se bodo za opojnimi substancami, doživljali čustvene krize, si iskali prijatelje v “obrobnih” skupinah.

Tudi samopodoba se razvija že v zgodnjem otroštvu. Otroci takrat še ne povezujejo fizičnih lastnosti s svojim doživljanjem. Šele pri devetih, desetih letih nam otroci znajo opisati, kako se vrednotijo in so kritični do svojih lastnosti. Takrat postane podoba o samem sebi eno izmed najpomembnejših komponent osebnostnega razvoja otroka, ki pomembno vpliva na njegovo kasnejše – odraslo življenje.

Za srečno življenje – sobivanje z ljudmi, znanci, s prijatelji, sodelavci in šefi v službah, je pomembno tudi učenje samokontrole svojih čustev. Pri otrocih se pogosto pojavi agresija, ko ne izpolnimo neke njihove želje ali ne zadovoljimo neke njihove potrebe. Agresivno vedenje otroka pomeni, da se zna postaviti zase, zna uveljaviti svojo voljo in razvijati samostojnost. Hkrati pa se moramo zavedati, da se mora fizična agresija otroka s starostjo zmanjševati, saj se mora zviševati samokontrola otrokovih čustev. Otroek je z razvojem vse bolj sposoben samokontrole in odložene zadovoljitve svojih potreb. Nauči se potlačiti željo po neprimernih oblikah vedenja in se uči socialno sprejemljivih oblik zadovoljevanja svojih potreb.

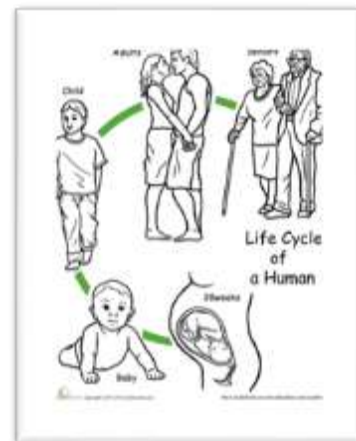
Pri tem pa je vloga odraslih, predvsem ožje družine in učiteljev, nepogrešljiva. Stremeti moramo k prosocialnosti, kar pomeni, da nam mora biti pomembno, da otroke spodbujamo in jih preko lastnega zgleda učimo, kako deliti z drugimi, pomagati drugim, skrbeti za druge, kako se

vživljanjati v druge, učiti jih moramo družbeno sprejemljivih načinov reševanja konfliktov in spoštovanja do sebe in drugih.

“Otroci se od staršev nenehno učijo.

Otroci se od svojih staršev naučijo tistega, kar živijo.

Nato odrastejo in živijo tisto, kar so se naučili.”

- “Če otroci doživljajo grajanje, se naučijo obsojati.
- Če otroci doživljajo sovražnost, se naučijo nasilnosti.
- Če otroci doživljajo strah, se naučijo biti zaskrbljeni.
- Če otroci doživljajo zasmehovanje, postanejo zaprti vase.
- Če otroci doživljajo ljubosumje, se naučijo zavisti.
- Če otroci doživljajo sramoto, se naučijo prevzemati krivdo.
- Če otroci doživljajo spodbudo, se naučijo samozavesti.
- Če otroci doživljajo strpnost, se naučijo potrpežljivosti.
- Če otroci doživljajo pohvalo, se naučijo ceniti sebe in druge.
- Če otroci doživljajo sprejemanje, se naučijo ljubiti.
- Če otroci doživljajo odobravanje, se naučijo imeti radi sebe.
- Če otroci doživljajo priznanje, se naučijo zastavljati cilje.
- Če otroci živijo tako, da delijo z drugimi, se naučijo velikodušnosti.
- Če otroci doživljajo iskrenost, se naučijo resnicoljubnosti.
- Če otroci doživljajo prijaznost in pozornost, se naučijo spoštovanja.

Če se otroci počutijo varne, se naučijo zaupati vase in v ljudi okrog sebe.

Če otroci doživljajo prijateljstvo, se naučijo, da je svet prijeten kraj za bivanje.”

(Dorothy Law Nolte, 1954)

Otroci so kot gobe. Posrkajo vse, kar počnemo, vse, kar rečemo. Od nas se učijo ves čas, pa če se tega zavedamo ali ne. Če jih kritiziramo, se pritožujemo nad njimi ali drugimi, nad svetom okoli sebe, jim kažemo, kako naj obsojajo druge ali sebe. Učimo jih, kaj je s svetom narobe, namesto da bi jim pomagali, da bi spoznali, kaj je prav.

Velikokrat se nam zgodi, da smo utrujeni, imamo slab dan, smo zaskrbljeni, razočarani ... Takrat hitreje in bolj vzkupimo zaradi otrokovih “napak” (slabe ocene, če kaj polije, umaže, uniči). Vendar se moramo naučiti, da si vzamemo čas, da dopustimo izbiro in otrokom omogočimo, da pridobivajo izkušnje v sprejemanju odločitev. Grajanje (“O ne, kako si lahko tako neroden. Ne že spet.”) nas ločuje, ne pa zbližuje z otroki. Bolje je, če jim v primerih “nesreče, nerodnosti” ponudimo pomoč, jim omogočimo učenje iz lastnih izkušenj, pokažemo pot, kako se da to rešiti (“Kaj boš pa sedaj naredil? Ti pomagam?”), kot pa, da jim z grajo sporočamo, da so nesposobni, da jim ne zaupamo, da smo tako vedeli, kaj se bo zgodilo. Zaradi tega naši otroci “oglušijo” in naših fraz sploh ne slišijo več. Pogosto jih spominjamo na to, kaj so pozabili (pospraviti igrače, perilo ipd.), raje jim rečimo – “Spomni se dati nogavice v koš”.

Sama formulacija stavka, naših misli, čustev, je zelo pomembna. “Spet si pozabil.” – vzbuja občutek krivde slab sem; “Spomni se.” – spodbuden ton, ki otroka spomni, da mora še nekaj storiti; ni negativnega predznaka.

Nikoli ne smemo pozabiti na pohvalo za primerno vedenje, za dejanje, ki ga je otrok dobro opravil ali se sam spomnil in nekaj opravil – s tem mu pokažemo, da smo opazili, kaj je naredil dobro, katera vedenja oz. dejanja želimo od njega.

Učimo se od svojih otrok, kot se oni od nas. Pogovarjajmo se z njimi, naj “nas odpeljejo v svoj svet” in nam omogočijo, da jih spoznamo; da spoznamo, kako mislijo, kako čutijo. Šele tako jih bomo lahko v resnici sprejeli in jih resnično ljubili.

Danes redko pomislimo na to, da se za štirimi zidovi v družinah pojavlja nasilje. Ko o tem vsakodnevno beremo v časopisih, spoznamo, da je nasilje še vedno prisotno v naših družinah. Še zmeraj govorimo o alkoholizmu v družinah, spolnem nasilju, fizičnem nasilju, velikokrat pa tudi o prikritem psihičnem nasilju nad posameznimi člani družine. V družinah, kjer je nasilje vsakdan, se otroci naučijo, da je nasilje nujnost, da je to edina mogoča izbira. Vseskozi razmišljajo o nepravilih in da je nasilje edina njihova pravica ("Če on meni reče, da sem nor, ga imam pravico udariti."). Današnja socialna situacija nas pogosto spravlja v slabo voljo, včasih celo v obup. Takrat odrasli postanemo agresivni, za svoj položaj krivimo druge – od šefov, socialne službe, vlade, države ipd. Smo nepotrpežljivi, "bruhamo" srd in jezo. Svojo nemoč izkazujemo z agresijo do družinskih članov, pogosto so "najlažja" tarča otroci. Otroci, ki živijo v takšni družini, bodo osvojili ta vzorec življenja – za ves svoj neuspeh bodo krivili druge, se znašali nad šibkejšimi, sami pa ne bodo pripravljeni narediti ničesar, da bi situacijo spremenili. Otroke moramo naučiti obvladovanja čustev. Prvi korak je, da obvladamo svoja čustva. Otroci imajo pravico, da priznajo in pokažejo svoja čustva, tudi razočaranje, jezo, sovražnost. Naj spregovorijo o tem. Tudi mi jim priznajmo svoja čustva, vendar odkrito. Povedati moramo vzrok našega nezadovoljstva, sicer si otroci mislijo, da smo jezni zaradi njih.

Kaj storimo s svojo energijo in kako jo usmerjamo, je pomembno za nas in za naše zdravje ter dobrobit cele družine. Naše vsakdanje vedenje je tisto, ki ustvarja družinske vzorce, ki jih bodo naši otroci prenesli na svoje bodoče družine – na naše vnuke.

Otroci se radi poigravajo s predstavo o strahu. Uživajo v igrah, ki jim poženejo strah v kosti, radi imajo strašljive zgodbe, risanke, filme. Življenje z resničnim strahom pa je nekaj drugega.

Resnični strah poruši otroku samozavest, izgubi občutek varnosti, zato težje vzpostavlja odnose med ljudmi. Otroci živijo v drugačnem svetu, kot odrasli in nam ne povedo vselej, kaj se v njem dogaja. Lahko, da jih nadlegujejo, jim grozijo, jih zmerjajo ali jih dražijo sošolci ali starejši otroci, ko čakajo na šolski avtobus ali gredo k verouku. Ne glede na to, zakaj in česa se naš otrok boji, je treba njegove besede, obnašanje, stisko vzeti resno. Na svet moramo pogledati z njegovega stališča. Z besedami "odrasti že enkrat, reva si, to ni nič" ga le ponižujemo in mu potenciramo strahove. Otroci se naučijo ravnati s svojimi strahovi tako, da nas opazujejo, na kakšen način smo mi kos svojim.

Otroci, ki so pogosteje tarče posmeha, težje razvijajo socialne odnose, kot ostali. Res je, da svojih otrok vedno ne moremo zaščititi pred posmehovanjem drugih otrok, res pa je tudi, da se tudi naši otroci, kdaj posmehujejo drugemu. Da bi se izognili temu bolečemu izkustvu, moramo otroke naučiti vživljanja v druge ljudi in prijaznosti. Če otroke naučimo vživljanja v druge ljudi ("Kako bi se ti počutil, če ... Kaj misliš, kako se je on počutil, ko ..."), bodo veliko lažje dojeli potrebe drugih ljudi in bodo do njih ljubeznivi. Velikokrat se zgodi, da se sami nehote posmehujemo otroku ("Kaj te bo tega strah? Kaj čakaš, da ti postrežejo s čajem, predem boš brcnil žogo? Spet ti je všlo v hlačke, polulanček!"). Zavedati se moramo, da posmeh ni metoda za razvijanje "močnega" značaja v smislu, kar te ne ubije, te učvrsti.

Do ljubosumja pride največkrat, če otrok začuti, da delamo razlike med sorojenci, med učenci v razredu. Otroci vseh starosti zavidajo drugim in si želijo, da bi imeli tisto, kar imajo drugi. Otroke moramo naučiti, da je prav, da obstajajo razlike med posamezniki. Da pa otroci lahko sprejemajo razlike, se morajo najprej sami počutiti zaželeni in sprejeti. To jim pokažemo tako, da najprej starši sprejemamo sebe takšne, kot smo, svoj "položaj", svoje življenje, odlike in šibkosti.

Želimo si, da bi naši otroci znali prepoznavati pravilno od napačnega. Tega se bodo učili celo življenje. Pomagamo jim tako, da jim povemo, kaj je prav in kaj ne. To se nanaša predvsem na moralna in etična vprašanja. Ne moremo jim dovoliti, da bi škodovali sebi in drugim. Želimo, da bi uvideli svoje napake, se jih naučili popravljati, ne pa krivdo prenašati na druge, da bi se iz posledic in svojih napak kaj naučili.

Kadar otroci naredijo kaj narobe (kradejo, lažejo, goljufajo), smo ponavadi jezni in začnemo dvomiti v svojo vzgojo. Ponavadi res otroci storijo napake, ker se dejanja ne zavedajo povsem, predvsem pa ne razmišljajo o posledicah. Namesto, da jih grajamo in kaznujemo, jim raje dovolimo, da povedo, zakaj so nekaj storili, se potem o tem pogovorimo in jim razložimo, kakšno ravnanje bi bilo pravilno, kaj od njih pričakujemo. Šele tako bodo otroci spoznali pomen svojega napačnega ravnanja, da bodo lahko drugič drugače ravnali, brez da bi jim vcepili občutek sramu in krivde (npr. otrok vzame denar iz naše denarnice, si nekaj kupi; z njim se pogovorimo, zakaj je vzeml, zakaj je denar potreboval, kako naj v bodoče ravna). Otrok se tako uči sprejemati svoje napake in jih popravljati. Tako se otroci učijo odgovornosti.

Včasih morajo otroci doživeti tudi negativne izkušnje in imeti morajo možnost, da popravijo napake, da lahko dozori. Njihovih problemov in napak ne smemo reševati starši namesto njih, lahko jim le nakažemo možne rešitve, ponudimo roko, jim pokažemo pravo pot, po kateri pa morajo hoditi sami. Vedeti morajo, da tudi neprijetne situacije lahko rešijo sami, seveda ob naših spodbudah in ljubezni (ko otrok nekaj po pomoti uniči, razbije, mu pomagamo popraviti škodo, ne smemo ga le skritizirati in kaznovati). Zato se moramo naučiti poslušati – poslušati svoje otroke, ko nam razlagajo, kako se počutijo, kaj razmišljajo, kaj bi radi storili. Na tak način se bodo naučili in trudili razumeti druge, razumeti, kako se počutijo drugi.

“Kadar spodbujamo svojega otroka, prelivamo pogum iz svojega srca v njegovega.” Naša naloga je, da otrokom pomagamo in jih podpiramo, medtem ko razvijajo svojo samozavest in spretnosti, ki jih potrebujejo za samostojnost. To ne velja le za učne sposobnosti, temveč tudi na področju učenja primernih oblik vedenja. Opaziti moramo majhne korake in jih pohvaliti. Da bodo otroci lahko napredovali po majhnih korakih, jim moramo pomagati pri doseganju ciljev.

Velikokrat je dovolj le pritrديلen pogled ali potrepljanje po ramenu ali predlog v pravem trenutku. Spodbujati otroke pomeni več kot jih le pohvaliti (pomoč z nasveti pri domači nalogi, referatu – kje iskati podatke, kako se lotiti pisanja). Pomagati moramo tam, kjer nas otrok potrebuje in na način, ki ga otrok potrebuje (ni vedno ustrezna pomoč takšna, kot si jo starši predstavljamo). Vedeti moramo, kaj in koliko pomoči potrebuje naš otrok – prisluhnimo mu, preberimo znake, ki jih oddaja, njegovo mimiko.

Zavedati se moramo, kako pomembno je za otroka, da določene stvari opravi sam; dati mu moramo le čas in spodbudo, ga mogoče le majčkeno potisniti in splaval bo sam.

Ceniti moramo njihovo predstavo o življenju. Moramo jih spodbujati, ne pa omejevati in zahtevati, da bodo dosegali naše cilje. Mi smo imeli svojo priložnost in sami smo odgovorni, kako smo jo izkoristili, kaj smo dosegli. Naši otroci naj živijo svoje sanje in ne naših. Ko otrokom omogočimo spodbudno, varno in skrbno okolje, jim damo priložnost, da postanejo najboljše, kar lahko.

Za potrpežljivost je potrebna strpnost. Potrpežljivo čakanje (pri zdravniku, v banki) je naporno celo za odrasle. Potrpežljivosti ali vsaj prikrivanja neučakanosti se naučimo, ker je drugačno ravnanje družbeno nesprejemljivo.

Otrokom ni težko čakati le neprijetnih stvari, ampak tudi dobrih stvari v življenju. Potrpežljivosti (čakanja pri zdravniku, na banki, počitnic) se moramo naučiti, ker je drugačno ravnanje družbeno nesprejemljivo. Spomnite se na tiste, ki hupajo, ker ne speljete takoj, ko zasveti zelena luč, ker predolgo vozite po levem pasu na avtocesti ipd. Odrasli moramo znati obvladati svoja čustva, to se od nas pričakuje, tega moramo naučiti tudi svoje otroke; vendar ne z lekcijami,

temveč z zgledom. Otroke lahko učimo potrpežljivosti z vzgajanjem rastlin; opazujejo, kako vse potrebuje svoj čas (rožice, zelenjava, sadje). Z zgledom jih učimo tudi strpnosti do drugačnih (revnih, drugih verskih skupin, ras); učijo se spoštovanja razlik in ne zaničevanja. Otroci tudi nas učijo potrpežljivosti, ko nas preizkušajo, do kod lahko gredo in nas izzivajo. Zavedati se moramo, da je to njihova naloga, da se tako učijo mej in pravil.

Starševstvo je včasih težko, sploh kadar moramo otroku postavljati meje (dosledno od ponedeljka do petka, ne glede na to, kako smo utrujeni ali se slabo počutimo, ne smemo popustiti). Ostati moramo mirni, prijazni, razumevajoči, a kljub vsemu dosledni in zvesti svojim besedam.

O pohvali moramo starši razmišljati kot o načinu izkazovanja ljubezni. Naše pohvalne besede spodbujajo otroke in jim dajejo občutek, da so cenjeni. Pohvala pomaga razvijati samozavedanje in jih uči, kako naj cenijo to, kar so, kar lahko postanejo. Kadar svoje otroke pohvalimo, jim dajemo vzgled, kako se opazi, da drugi opravi nekaj dobrega, pravilno in da jim s tem dajemo priznanje in pozornost, ker so nekaj opravili dobro. S tem jim pokažemo, da ne opazimo le njihovih napak, da jih ne opozarjamo, kje bi lahko bili še boljši, da jih cenimo ter spoštujemo, kar so opravili, kakršni so in da jih imamo zaradi tega radi. To prinaša v družino pozitivno naravnost, otroci se naučijo opazovati in opažati, kar so drugi naredili dobro. Sami postanejo srečnejši, kakor tudi mi in vsa družina skupaj.

Hvaliti se moramo naučiti. Pohvaliti moramo, kadar si otroci to zaslužijo. Ne smemo pohvaliti kar tako, ker s tem otroke razvrednotimo in zmedemo. Res pa je, da se moremo sleherni dan truditi, da pri otrocih, tudi tiste "slabe dni" najdemo kaj dobrega, kar je vredno pohvaliti. Pohvala, nagrada delujeta na otroke drugače kot kazen in kritiziranje. Pohvala je spodbuda;

kazen, graja, kritika povzroči, da se otrok več ne trudi, saj vse, kar naredi, je tako narobe oz. kar naredi prav, je "normalno", kar naredi narobe, se takoj opazi in skritizira. S pohvalami moramo biti iskreni, tako učimo otroke iskrenosti. S pohvalami naučimo otroke, da se cenijo, da so samostojnejši, bolj samozavestni v tem, kar znajo dobro, v tistih lastnostih, kjer so neprecenljivi. Velja pa, da določeni otroci potrebujejo več pohvale kot drugi.

"Kadar s srcem ljubimo svoje otroke in jih brezpogojno sprejemamo, cvetijo. Ljubezen je plodna zemlja, v kateri rastejo, je sončna svetloba, ki določa smer." Otroci našo ljubezen potrebujejo od dne, ko so rojeni. Tudi ko odraščajo, se še naprej zanašajo na nas. Dajemo jim čustva zaželenosti in pripadnosti. Našo ljubezen najbolje razumejo skozi naša skrbna in ljubeče dejanja. To, da jih popolnoma sprejemamo, je vrelec ljubezni. Pri tem le besede niso dovolj. Zmeraj znova se moramo, kot starši na tem področju, dokazovati. Vendar to ne pomeni, da jim dopuščamo neprimerno in neodgovorno vedenje. Pokazati jim moramo ustrezno in pravilno vedenje in jih spobujati pri učenju le-tega, ne le kaznovati napak.

Starši nevede s svojo naravnostjo, lastnimi vrednotami vplivamo na otroke. Kar odobravamo, za kar se določamo, kako izbiramo, kako in kaj spodbujamo. Gre za vsakodnevne situacije, ko pogosto povsem spontano odreagiramo, otrok pa nas opazuje in se uči ("Pst, očka spi, je bil v nočni", pozdrav starejši gospe iz istega bloka, prijazna beseda nekemu). Otroci nas opazujejo in se učijo vedenja preko zgleda. Tega ne opazimo, dokler nekega dne naš otrok ne pokramlja prijazno s starejšo gospo, dokler očku ne reče: "Pst, mamica počiva."

V vsakem domu veljajo dogovori, ki so značilni za to družino. Otroci in starši spoštujemo neštete zahteve, ki nam lajšajo skupno bivanje. Pravila otrokom dajejo občutek varnosti, vedo, kaj od njih pričakujemo, situacije in posledice lahko predvidijo.

Vsak dan živimo s svojimi otroki, a jih pogosto "spregledamo". Pogosto nimamo oz. si ne vzamemo časa, da bi jih zares poslušali. Otroci govorijo, mi kimamo, vstavljamo mašila "Res?! Joj!" v resnici pa ob tem razmišljamo, kaj bomo jutri kuhali, kaj naj vzamemo iz zmrzovalne skrinje, kdaj bomo plačali položnice ipd.

Za naše otroke si moramo vzeti čas. Če si ga ne bomo mi, kdo si ga bo. Mi smo se odločili zanje, mi smo jih spočeli, tega si niso izbrali sami. Zato si zaslužijo, da imajo "svoj" svet, kjer so sprejeti, zaželeni in poslušani.

Vzgajati svojega otroka v odgovorno in srečno odraslo osebo je najzahtevnejša naloga, če že ne naš največji "projekt". Tukaj ni nobene garancije, da bomo uspeli, da bo uspel naš otrok. Vse kar lahko storimo je, da poskušamo, mu dajemo to, kar potrebuje – našo ljubezen in učenje življenja. Zavedati se moramo, da smo za vse odgovorni sami. Sami imamo izbiro, sami se odločamo. Tudi pri vzgoji svojega otroka se vsakodnevno, v vsaki situaciji posebj odločamo, kako bomo odreagirali. Že od trenutka, ko se odločimo, da dojenčku ne bomo podali igrače in pustimo, da se sam priplazi do nje, mu sporočamo, da je dobro imeti cilj. Ko otroci odrastejo, jim postavljanje in doseganje ciljev pomaga, da postanejo samozavestnejši. Pri tem jim lahko pomagamo tako, da se z njimi pogovarjamo in jim pomagamo pri zastavljanju jasnih in dosegljivih ciljev.

Otroci imajo pogosto bujno domišljijo, ne vedo, koliko truda je potrebno vložiti, da se osvoji nek cilj. Pogosto si zastavljajo previsoke, nerealne, preoddaljene cilje, ki jih ne morejo doseči. To jim vzame voljo in se več ne trudijo za ta cilj. Zato jim pomagamo pri oblikovanju realnih, jasnih ciljev, ki jih bodo lahko dosegli (prevelika pričakovanja staršev – otroke, ki niso tako učno uspešni vpisujejo v prezahtevne srednje šole, otroci se zaradi pritiskov vdajo alkoholu, mamilom, pogostejši so samomori, ker ne dosegajo pričakovanj staršev). Preko otrok nikoli ne smemo dosegati svojih ciljev, ki jih sami nismo uspeli doseči. Otroci niso naše pomanjšane podobe,

nimajo naših želja in naših ciljev. Pustimo jim, da dosegajo svoje cilje in jim pri tem samo pomagamo.

Velikokrat svojim otrokom rečemo, da morajo deliti igračo, sladkarijo ipd. z drugimi, ker nočemo, da bi jih drugi imeli za sebične. Vendar moramo paziti na njihov razvoj. Majhni otroci niso pripravljeni deliti z drugimi, ker se niso sposobni vživeti v drugega. Tega jih moramo učiti že od malega; ko jih hranimo, ko si delimo sladkarije ipd. ("Razdelila si bova porcijo sladoleda – pol meni, pol tebi.") Ponavadi rečemo, "Kar ti pojej!", če kaj ostane pa pojemo za njim. S tega ne učimo razdeliti si, deliti z drugimi, temveč svoje potrebe postavljati v ospredje. Prav tako je z igračami. Če ne bo pripravljen deliti igrač s prijatelji, se bo moral igrati sam. Ko bo nekajkrat ostal sam, bo sprevidel, da le z delitvijo pridobivamo prijatelje in je takšna igra prijetnejša.

Resnicoljubnost je vrednota, ki se jo je najtežje naučiti. Če rečemo otroku, da ni lepo lagati, v isti sapi pa rečemo, naj reče babici, da nismo prišli na obisk, ker je bil bolan (ni pa mu nič manjkalo), tega cilja ne bomo dosegli. Prav tako ga ne bomo dosegli, če nas otrok dobi na laži, ko lažemo njemu ali bližnjim. Velikokrat težkamo ali je bolje povedati resnico ali se izmakniti z "nedolžno" lažjo. Lažemo, ker se bojimo posledic. Enako je pri otrocih, zlažejo se, ker se bojijo posledic. "Nisem bil jaz, Miha je prvi začel." Zmeraj moramo pri otroku poudarjati iskrenost. Če bo povedal "po pravici" naj bo "kazen" milejša oz. je ne bo, sledil bo le temeljit pogovor. Vedeti moramo, da vsi otroci poskušajo lagati in se šele potem naučijo, da tega ne smejo. Tukaj pa je odločilna naša vloga iz prej opisanih situacij. Pri manjših otrocih moramo biti pozorni tudi na to, kako razlikovati, kdaj si otroci izmišljujejo in kdaj nam lažejo. Otroci imajo bujno domišljijo in pripovedovanje njihovih zgodb spodbuja njihovo domišljijo, ustvarjalnost. Zato je pomembno, da svojega otroka dobro poznamo, saj le takrat lahko ločimo, kdaj si nekaj izmišluje in kdaj laže.

Resnica in iskrenost sta lepi vrline. Nagradimo otroka, ko govori resnico in je iskren, v nasprotnem primeru bo pričel lagati in prikrivati. Če med starši in otroki ni iskrenosti v odnosu, nastanejo vrzeli. S kom naj torej otroci ustvarijo vezi, če morajo stvari prikrivati pred lastnimi starši (Osho, 2018)?

Za otroke je tisto, kar je prav, pošteno, kar ni prav, ni pošteno. Velikokrat rečejo: "Življenje ni pravično, učiteljica ni poštena." Ko rečemo starši in učitelji: "Z vsemi otroki ravnaj enako.", to

ne more biti res. Vsak otrok ima svoje možgane, da misli, svoje srce, da čuti in svoj jezik, da se izraža. Otroci na nek način tekmujejo med seboj – tako sorojenci kot sošolci v razredu. Želijo si biti opaženi, pohvaljeni, najbolj priljubljeni. Velikokrat smo za naše otroke “nepošteni”, ko uveljavljamo neko pravilo, ki ga otroci hočejo kršiti (spat ob uri med vikendom, preveč domače naloge, jesti nekaj, kar ne marajo preveč, ne predolgo ostati zunaj, ko se znoči ipd.). Otroci imajo pravico podvomiti v naša pravila, vendar jim lahko kaj kmalu v razgovoru “dokažemo” zakaj je neko pravilo v njihovo korist. To zahteva čas, vendar je nujno, da na tak način (preko pogovora) spoznajo, da ne razmišljajo vedno pravilno in da nismo krivični do njih.

Otrok ni mogoče učiti spoštljivosti z besedami in moraliziranjem. Tukaj vzgajamo le z zgledom. Prijaznost in pozornost med člani družine, prijaznost do prodajalke v trgovini, poštarja, sosedov, branjevka na tržnici je osnova, ki napaja čustva naših otrok. Posebaj pomembno je, da smo prijazni do njih, da jim naklonimo pozornost, ko jo potrebujejo, da se počutijo zaželeni in varni. Ko so bolni, ko imajo težave (slaba ocena, prepir s prijateljem), takrat nas najbolj potrebujejo, takrat jim moramo nakloniti pozornost in jim pokazati pot reševanja težav, predvsem pa sprejetost in ljubezen. Takrat, ko nas naš otrok potrebuje, nam ne sme biti nič bolj pomembno. Tako nas bo spoštoval in se vračal, tudi ko bo zapustil svoje gnezdo.

Če naši otroci vedo, da lahko računajo na nas, da bomo odgovorili na njihove potrebe, upoštevali njihova čustva in jih spoštovali; na ta način se nam naučijo zaupati. Iz tega pa izhaja tudi zaupanje vase. Ko bodo “preko nas” prepričani v svoje poti in dejanja, ko bodo za to pohvaljeni, bodo tu samozavestnejši na pravi način.

Že od prvega dne odkar prinesemo otroka iz porodnišnice, nam mora biti jasno, da naši otroci ne bodo vedno z nami. Za popotnico v samostojno življenje jim lahko podarimo trden občutek varnosti iz otroštva. Le tako bodo dobri starši svojim otrokom, saj bodo zaupali vase in se bodo počutili vredne, da živijo, da jih drugi ljubijo.

Prvi svet naših otrok je družina. Iz življenja v družini se učijo reševanja neštetihih situacij izven doma (v vrtcu, šoli). Pri tem so vedno pomembna sporočila, ki jih nekako “med vrsticami” sporočamo svojim otrokom. Danes prevladuje demokratična vzgoja, kjer otroke spoštujemo in so enakovredni člani družine. Jedo z nami, so prisotni pri obiskih, pogovarjamo se z njimi. Toda

naš življenjski tempo nas pogosto oddalji od družine. Pogosto otroke čuvajo varuške, stari straši. Iz služb prihajamo utrujeni. Tisti starši, ki so doma brezposelni, se pogosto preveč usmerjajo na svoja nerešena eksistenčna vprašanja in se otrokom ne posvečajo dovolj. Otroci govorijo, mi pa jih ne poslušamo, vsaj ne z obema ušesoma, možgani in s srcem. Pogosto spregledamo njihovo stisko. Tako se otroci naučijo, da morajo probleme reševati sami. Ne računajo več na našo pomoč, ne zaupajo nam več, ne počutijo se več varne v naši bližini.

S svojimi otroki ne moremo biti prijatelji; otroci si prijatelje iščejo sami. Moramo jim biti starši in biti z njimi v prijateljskih odnosih, kar pomeni, da se nas otroci ne smejo bati, da jih ni strah povedati resnice, tudi ko kaj ušpičijo, da nam lahko zaupajo in se na nas zanesejo, ko zaidejo v težave. Naša naloga je, da otroke spodbujamo v tem, pri čemer so dobri, opazimo in spoštujemo njihova dobra dejanja in lastnosti, jim povemo in pokažemo, kako smo zaradi tega na njih ponosni, da pa jih preko zgleda in pogovora učimo vrednot, ki se jih sami od sebe ne morejo. Zavedati se moramo, da kolikor v otroka vložimo, to tudi dobimo nazaj.

Vzgoja traja 24 ur na dan, sedem dni v tednu in 365 dni v letu. Brez počitka, ni je mogoče prekiniti ali se umakniti. Sami smo odgovorni zanje in nihče drug (Nolte 2004, Zupančič 2004).

VREDNOTE V DRUŽINI – VREDNOTE STARŠEV IN VREDNOTE OTROK

Dnevne novice so vse bolj polne poročil o razpadu družbene omike in varnosti, o izbruhih najbolj zlih in pobesnelih človekovih nagonov. Vse več je nasilja, narašča čustveno nelagodje, vse več je depresije. Vse moralne vrednote (samoobvladanje, vztrajnost, gorečnost, spodbujanje samega sebe ...), vse te sposobnosti lahko imenujemo »čustvena inteligenca«.

V današnjem času primanjkuje moralnih obvez, najbolj pogrešljivi sta samoobvladanje in sočutje (empatija). Zaradi pomanjkljive čustvene inteligence, nenaučenega obvladovanja svojih čustev, je današnja generacija otrok na svetu bolj čustveno motena kot prejšnja – bolj osamljena in nagnjena k depresijam, bolj razdražljiva in uporna, bolj živčna in zaskrbljena, vročekrvna in napadalna.

Otroke bi morali skozi vzgojni proces naučiti, da bi bili samozavestni, samoobvladani, empatični, da bi znali poslušati druge, da bi znali konstruktivno razreševati konflikte in da bi znali sodelovati. Naučiti jih moramo, da bodo znali razum združiti s čustvi, da se bodo znali olikano vesti in da bodo znali biti pozorni do drugih (Goleman, 2010).

Že nekaj generacij družin živi v t.i. modernih družinah, kjer si družine same nastavljajo pravila, strogo hierarhičnega odnosa z natančno razdeljenimi vlogami v družini ni več.

Srečujemo se z različnimi oblikami družine – enostarševske, razširjene, dopolnjene, rejniške, posvojiteljske, družinske skupnosti, kjer starša nista poročena. Zakonska zveza, partnerska zveza, nista več družbena ali moralna nujnost, temveč osebna izbira. Nikomur več ni potrebno prisilno živeti z nekom, s komer ni srečen ali ki bi ga psihično ali fizično zlorabljal.

Večina od nas si že v mladosti zamišlja, kakšno družino bi rad imel. Pogosto kasneje pri vzgoji svojih otrok prevzamemo vzgojne metode naših staršev, zaradi katerih smo sami trpeli.

Najočitnejša razlika med današnjimi otroki in tistimi izpred več kot petdeset let je morda v tem, da so današnji otroci bolj samozavedani, da brez obotavljanja izražajo svoja čustva, mnenja,

sprašujejo in pričakujejo, da jih bomo odrasli vzeli resno. Le nekaj generacij nazaj je bilo vzgojenih v pretirano skromne in zadržane ljudi. Samozatajevanje je bila vrednota.

V 70-letih 20. stoletja se je vloga družine začela bliskovito spreminjati. Od avtoritarne vzgoje se je prešlo na svobodno vzgojo, ni bilo več stroge hierarhične strukture, vzgoja, ki je prej temeljila predvsem na moralnih predstavah o vrednotah, je izgubila svoj pomen. Starši so v vsem prizadevanju po boljši prihodnosti svojih otrok preveč poudarjali materialno blaginjo, otrokom so izpolnjevali vse želje, kar pa je otroke vodilo v stalno nezadovoljstvo, egocentrizem in slabšo socialno vključenost. Danes moramo govoriti o splošnih načelih in vrednotah, s katerimi lahko poiščemo individualne rešitve. Zato potrebujemo lastne vrednote, ki so nam vodilo in jih moramo znati tako uvrstiti kot razlikovati od »nasvetov« strokovnjakov, sorodnikov, prijateljev, sodelavcev. V pomoč so nam temeljne vrednote, ki so ključ pri reševanju individualnih problemov. Vrednote so misli in ideje, ki jim pripisujemo velik pomen in ki bistveno zaznamujejo naša vsakdanja ravnanja in razmišljanja:

- enakovrednost,
- integriteta,
- avtentičnost,
- odgovornost,
- skupnost,
- starševsko vodstvo.

ENAKOVREDNOST

Ne glede za kakšno družino gre, vedno gre za odnose, za razmerja med člani družine. Pomembna je kakovost naših odnosov, saj le-ta odloča o tem v katero smer in na kakšen način se bomo razvijali kot ljudje.

ENAKOVREDNOST (po vrednotah enak drugemu – kot človek) ni enako kot ENAKOPRAVNOST (enake pravice).

ENAKOVREDEN ODNOS pomeni spoštovanje želja, pogledov in potreb drugega.

Starši smo odgovorni za ton, razpoloženje in vzdušje v družini. Starši imamo moč nad svojimi otroki in če je ne uporabimo, delamo otrokom škodo v razvoju. Otroci potrebujejo avtoriteto in vodstvo odraslih.

Če obstaja med družinskimi člani enakovreden odnos, mora vsak prevzeti svoj del, svoje odločitve in jih ne sme prelagati na drugega.

INTEGRITETA

V preteklosti so bili v ospredju interesi družine, skupnosti, pred interesi posameznika. Danes so družine (kot skupina ljudi) bolj odprte do osebne integritete in različnosti posameznikov.

Juul (2009) trdi, da je družina toliko močna, kolikor je močan v njej posamezni član. Zato je pomembno, da ostanemo zvesti samim sebi, da se odločamo tako, kot se sami hočemo.

Kadar gre za odnos, za druge, pa je pomembna sposobnost empatije oz. vživljanja v druge, v njihove občutke, razpoloženja. Pomembno je, da pri partnerju, otroku, starših, prijateljih prepoznamo to in da znamo določiti svojo osebno mejo. Seveda to prinaša v naše življenje konflikte, ki pa so nujno potrebni (sploh v odnosu s svojimi otroki). Konfliktov v tem odnosu se odrasli ne smemo izogibati in ne smemo ustreči vsem željam naših otrok, saj bodo tako postali egocentrični, osamljeni, socialno neprilagojeni. Otroci morajo doživeti konflikt, bolečino.

Starši v odnosu do svojih otrok velikokrat naredimo napako, da jih preveč kritiziramo. S tem uničujemo naš odnos. Rešitev ni nenehna hvala, temveč avtentična povratna informacija, ki jo otroku posredujemo preko odprtega, odkritega pogovora. Otroci potrebujejo na svoji poti odraščanja predvsem spodbude.

Pri moralnem razvoju otrok imamo starši pomembno vlogo predvsem preko zgleda. V odnosu do otrok imamo pogosto »dvojno« moralo – če imamo z otrokom uspešen odnos, si zasluge pripišemo sami, če pa je odnos neuspešen, pa je za to kriv otrok.

AVTENTIČNOST

V preteklosti je veljalo, da se morajo otroci naučiti dostojnega vedenja, vedeti morajo, kaj se spodobi in kaj ne.

Sposobnost biti iskren in verodostojno izražati sebe (biti avtentičen), pomeni prevzeti odgovornost sam zase. Tega lahko naučimo otroke le, če smo takšni sami.

Ta lastnost je pomembna predvsem v odnosu z našimi otroki. Tudi starši moramo priznati svoje napake, krivdo, sprejeti odgovornost za svoja dejanja in besede, ne pa se »delati« vsevednega pred otroki in krivdo za določene neuspehe prenašati nanje.

Pomanjkanje avtentičnosti opazimo predvsem pri perfekcionističnih starših, ki se želijo potrjevati preko svojih otrok; uspešnost otroka zaznavajo kot lastno uspešnost oz. neuspeh otroka doživljajo kot lasten neuspeh. Prognostično gledano bo polovica otrok takšnih staršev povsem podrejenih, naredili bodo vse, le da bodo starši z njimi zadovoljni in srečni, polovica pa se jih bo povsem uprla.

Starši se ne smemo truditi, da bi bili popolni, temveč le dovolj dobri – s pozitivnimi in negativnimi stranmi. Otrokom tudi ne smemo dati občutka, da nam pomenijo vse na svetu, to je zanje preveliko breme.

Otroci ne vedo, kaj potrebujejo, vedo le, kaj želijo. Če se starši začnemo ravnati po otrokovih željah, ne dobijo tistega, kar potrebujejo. Starši moramo prevzeti vlogo svetilnika v življenju svojih otrok, moramo jih le usmerjati, da najdejo pravo pot in uspešno krmarijo skozi življenje. Z lastno avtentičnostjo, iskrenim zanimanjem zanje, podporo, si bodo naši otroci zgradili svoj avtentični izraz.

ODGOVORNOST

Odgovornost zase pomeni odgovornost za svoje osebne meje in potrebe, pomeni odgovornost za svojo osebno integriteto. V odnosu do otrok bi nesprejemanje te odgovornosti pomenilo, da jo prenašamo na otroke in s tem jačamo občutke krivde. Podobno je tudi v partnerskem odnosu. Osnova za zdrave odnose v družini je osebna odgovornost posameznika. Starši se pogosto postavimo tudi v vlogo žrtve, popuščamo otrokovim željam, manipulacijam, le da se izognemo konfliktu. To je lahko le trenutna rešitev, to ni rešitev »na dolgi rok«, saj tako ne vzgojimo odgovorne osebe. Ko se nam »vse nabere«, ko smo utrujeni, pa pogosto očitamo otroku, kaj vse smo storili zanj, on pa nam tako vrača. S tem mu jačamo občutke krivde. Zato popuščanje ni dobro, potrebno je sprejeti odločitev za konflikt, ki ga najprimerneje rešujemo preko kompromisov. Kompromis vsebuje spoštovanje do drugega, je interakcija med staršem in otrokom (podobno je v partnerskem odnosu).

Kako reči NE in postaviti MEJE?

Avtentični starš tu in tam reče »NE«. Naši starši z nami niso debatirali, zakaj ne. Bil je »ne« in pika. Danes prepogosto rečemo »ja«. Otroci postajajo neki naš projekt, ki jim v veri, da jim bo bolje, kot je bilo nam, želimo v vsem ustreči. Hkrati pa pričakujemo, da bodo otroci to znali ceniti. Pogosto se zgodi ravno obratno, otroci zahtevajo več in več, vedno bolj so egocentrični, vidijo le sebe in svoje želje, hkrati pa so nenehno nezadovoljni in nesrečni. Tak odnos starši – otrok ni enakovreden, saj se starši izogibajo konfliktom in ne nastavljajo meje otrokom.

Otrokom nastavljamo meje z »NE«, in ta ne otroci potrebujejo, saj si sami ne znajo postaviti meje. Kadar izrečemo otroku »NE«, je pomembno, da smo v ta »ne« prepričani, da ga izrečemo brez lastnega občutka krivde in za njim stojimo.

Otroci s svojim vedenjem pogosto izzivajo, da bi ugotovili, ali smo sposobni in voljni biti avtentični, pozorni in verodostojni. Vzeti si moramo dovolj časa, da otrokovo željo pretehtamo in se nato odločimo v skladu s tem, kaj mislimo in čutimo. Zavrnitev »ne« otroci najprej sprejmejo z razočaranjem. Otroci ne razumejo zakaj je »ne« in jim tudi ni treba razumeti. Dovolimo jim izraziti svoja čustva, razočaranje. Le na tak način (ko jih bomo omejili z »ne«) jih bomo naučili, da bodo kasneje tudi sami znali reči »ne« alkoholu, drogi.

Prevelika skrb za otroke, prevzemanje odgovornosti za celotno njihovo življenje – ko jim pravzaprav nakazujemo vse poti po katerih naj hodijo, kaj naj počnejo, s kom naj se družijo ..., ko le mi vemo, kaj je dobro za njih – to dela otroke nesamostojne, neodgovorne. Ravno te lastnosti nas kasneje jezijo, ko se naši otroci nikakor ne morejo postaviti »na svoje noge«. Če pa pričakujemo še zahvalo, pa smo lahko globoko razočarani.

Vedno bi se morali vprašati:

- *ALI GRE PRI SKRBI ZA OTROKE V DOLOČENIH SITUACIJAH ZA ZADOVOLJEVANJE NAŠIH ALI OTROKOVIH POTREB?*
- *ČIGAVE POTREBE Z DOLOČENIM DEJANJEM V RESNICI ZADOVOLJUJEMO?*

SKUPNOST

Za neko skupnost je značilno, da si v njej člani razporedijo svoje vloge in s tem odgovornost. Pomembno je, da imajo v družini, kot skupnosti, otroci aktivno vlogo.

Otroci naj ne samo »jemljejo«, naj tudi kaj »dajo« – potrebno jih je vključevati v gospodinjska dela. Ne smemo pozabiti, da otroci ne cenijo in ne spoštujejo dovolj tistih, ki jim le strežejo.

Otroci do 10. leta radi pomagajo, v puberteti pa jih navdušenje nad fizičnim delom ponavadi mine. Kljub temu, da delo zavračajo, moramo vztrajati pri sodelovanju. Ponudimo jim pomoč in dela se bodo raje lotili.

STARŠEVSKO VODSTVO

Otroci potrebujejo vodstvo odraslih. Kakšno pa naj bo to vodstvo?

Otroci ne razumejo razlike med željo in potrebo. Naloga nas staršev je, da razmislimo in se odločimo ali jim bomo neko željo izpolnili. To je naša osebna odgovornost in integriteta posameznega starša.

Otrok ima potrebo po avtoriteti do 18 (20) leta. Najprej zaradi občutka varnosti, nato kot usmerjanje skozi življenje – STARŠEVSKO VODSTVO IN VZOR. Pomemben je odnos, otroci morajo poznati svoje starše; vedeti morajo, kdo so, kaj mislijo, za kaj se zavzemajo. To daje staršem osebno avtoriteto, s katero vplivajo na svoje otroke. Osebna avtoriteta se staršem krepi, če si le ti upajo biti odprti pred otroki, ranljivi in prilagodljivi, ter če prevzamejo odgovornost za kakovost življenja v družini (ne krivijo otrok in drugih za svojo utrujenost, slabo voljo, nesrečo). Odprt odnos vodi v stabilnost, bližino in vzajemnost v partnerskem odnosu, kar pa seveda vpliva na otroke. Pristno zanimanje za otroke je temelj pri sprejemanju pomembnih odločitev v družini, ki pa jih sprejemamo starši.

Pomembno je vzdušje, sploh pri najstnikih, ki nad pogovori s starši ponavadi niso preveč navdušeni, saj jim jemljemo »pomemben čas«. Sodelovanje otrok v pogovorih in pri odločanju ne pomeni, da se odločimo, kot želi otrok – gre za to, da vsi izrazimo svoja mnenja, čustva. Ne smemo pa pozabiti, da pomembne odločitve sprejemamo le starši!

MOČ

V družini imajo »moč« odrasli, tako v družbenem, kot ekonomskem in čustvenem smislu. Pomembno pa je, kako odrasli to moč izkoristijo.

Prepuščanje odgovornosti za odločitve otrokom je zloraba otrok, ker si starši v tem primeru ne upajo prevzeti odgovornosti za odločitve, torej za svojo moč in avtoriteto. Reševanje problemov je del naše vodstvene vloge.

Ni odgovora na vprašanje »kaj je prav in kaj narobe« - vsaka družina ima nekaj v kar verjamejo, imajo svoje vrednote. V »zdravi družini« nihče nikogar ne poučuje, učijo se vsi drug od drugega (Juul, 2009).

Zaradi vrednot se odločamo, kaj je za nas prav in kaj narobe, kako v določenih situacijah ravnati.

SAMODISCIPLINA, SAMOKONTROLA

- Nam pomaga na različnih življenjskih področjih.
- Gre za to, da obvladujemo svoje razpoloženje, svoj lasten ego.
- Od nas zahteva, da se zavemo svojih meja, da ne želimo prehitro preveč.
- Nam da odgovor »da«, kadar je prav in odgovor »ne«, kadar nekaj ni prav.
- Gre za obvladovanje pravil pri otrocih: ubogati, olika (pravila lepega vedenja), upoštevanje urnika – obvladovanje časa.
- Učenje samodiscipline je proces, ki zahteva določen čas in potrpežljivost, vztrajnost (starši – sami vzgled, voditelji otrokom).
- Raziskave so pokazale, da so otroci uspešnejši pri obvladovanju svojih čustev, če so starši »čustveno urejeni«, če znajo obvladovati svoja čustva.

SOČUTJE – EMPATIJA

- Izhodišče za sočutje je razumevanje, kako se počuti drugi, da se znamo postaviti v njegovo kožo.
- Otroke učimo: »Kako bi se ti počutil, če bi bil na njegovem mestu?«
- Sočutje ni le čustvo, je dejanje (če je prijatelj žalosten, ga poskušaš razveseliti, potolažiti).
- Tudi te vrednote se je potrebno učiti.

KAKO SE EMPATIJA RAZVIJE?

Razvojni psihologi so ugotovili, da so otroci sposobni izraziti sočutje, preden se sploh zavedajo sebe, kot osebe, posameznika v družbi drugih. Razvoj empatije je zelo odvisen od vzgoje staršev. Če npr. rečemo malčku, ko udari drugega otroka ali je grob do živali ... »Poglej, zdaj pa je Miha (ali muca ...) žalosten, ker si bil grob, ker si ga udaril, uščipnil«. Prva znamenja empatije opazimo že pri 2-letnikih – če smo žalostni, nas hočejo razveseliti.

Čustveno nezreli starši pogosto vzgojijo otroke, ki so nagnjeni k nasilju. Ti otroci ne razvijejo empatije; če vidijo otroka, ki joče, ga ne potolažijo, temveč ga udarijo. Otroci ravnajo z drugimi tako, kot ravnajo starši z njim.

Pomanjkanje empatije je značilno za psihopate, zločince, pedofile, posiljevalce – so nesposobni čutiti bolečino svojih žrtev. Značilno za te ljudi je tudi laganje – zlahka se zlažejo.

ODGOVORNOST

Že v Kralju Learu je William Shakespeare opazil, da za stvari, ki nam gredo narobe, ljudje radi krivimo druge (drugega človeka, Boga, usodo ...) – kogarkoli, razen sebe.

Odgovornost je pripravljenost sprejeti posledice lastnih dejanj in ravnanja. Pomeni sprejeti nalogo, jo opraviti po svojih najboljših močeh in nato stati za tem, kar smo naredili. Odgovoren mladostnik ne prelagi svojega dela na druge in ne pozablja nanj. Se ne izgovarja in ne kaže s prstom na druge. Odgovornost je poznavanje svojih obveznosti in je prizadevanje, da bi te obveznosti izpolnili. Vsako pravico spremlja odgovornost (pravica do izobrazbe – lastna odgovornost, kako do tega priti).

Občutek za odgovornost se razvija, se ga naučimo razvijati – vloga staršev pri tem je, da otroke že zgodaj vključimo v gospodinjska opravila, ki jih zmorejo, da delajo domače naloge – to je začetek učenja prevzemanja določenih odgovornosti. Izogibanje odgovornosti ne olajša življenja, zaradi tega bodo kot odrasli manj uspešni in manj zreli.

PRIJATELJSTVO

Prijatelje si želimo, ker nas osrečujejo. Že Aristotel je dejal, da pravi prijatelj drug drugemu posreduje vrednote oz. tisto, kar je dobro. Prijatelji so si zvesti, si zaupajo med seboj, si pomagajo, da sprejemajo prave odločitve ...

Biti prijatelj ne pomeni, da zanj naredimo vse, kar si želi, temveč to, kar je zanj najboljše.

DELO

Delo je potrebno in neizogibno življenjsko dejstvo. Pomembno je, da se pri otrocih razvije pravi odnos do dela – spoznati morajo, da delo nagraduje: denar, občutek zadovoljstva.

Izogibanje delu nas naredi prazne, dolgočasne. Ni toliko pomembno samo delo, kot je pomemben odnos do dela.

POGUM

Bistvo poguma ni, kako se počutiš, temveč kako ravnaš. Vsakdo se kdaj spopade s strahom, se nečesa boji. Vprašanje pa je, kaj takrat storimo, kadar občutimo strah, kako se s tisto situacijo soočimo. Imamo dve možnosti: izogibanje, pobeg ali soočenje.

Pogumni smo, kadar počnemo tisto, kar je prav, pa četudi se mogoče v tistem trenutku ne počutimo nič pogumno. Pogumnih dejanj, pogumnega ravnanja – ravnanja v stresnih situacijah se učimo, učimo se soočanja s svojimi strahovi in pravilnega ravnanja v določenih situacijah. Da ravnamo tako, kot vemo, da je prav, moramo biti najprej pošteni do sebe.

VZTRAJNOST

V življenju doživimo le malo »zmag«, veliko več je porazov. Zato moramo vedno znova in znova poskušati, da nam bo naposled le uspelo. To zahteva vztrajnost.

Vztrajnost je v današnjem času premalo cenjena vrednota. Vse dosežke (npr. športnikov) pripišemo njihovi nadarjenosti, sreči, ne govori pa se o letih trdega dela, napornih treningov, neuspehah, ki so jih pripeljali do uspeha.

Nadarjenost, usposobljenost, sreča, nas lahko »pripeljejo« daleč, vztrajnost pa še dlje. Ni nujno, da z vztrajnostjo dosežemo svoj »velik uspeh«, se pa utrdimo, smo močnejši, boljši. Zato vedno potrebujemo cilje, za katere se je vredno truditi in vztrajati.

POŠTENOST

Če rečemo za nekoga, da je pošten, to pomeni, da govori resnico, da drži besedo in stori, kar je rekel, da bo. Pošten človek je vedno na dobrem glasu, ljudje ga imajo radi, si želijo biti v njegovi bližini.

ZVESTOBA

Kdo naj se zavzame zame, če se ne bom zavzela sama zase?

Kaj pa sem, če živim le zase?

Zvestoba pomeni, da ne upoštevamo le lastnih potreb, pač pa se po potrebi postavimo na drugo mesto. Pomeni, da za tiste, ki jih imamo radi, ob pravem času naredimo pravo stvar.

Starši za svoje otroke naredimo vse, kar je v naši moči, kar je za otroke najboljše, otroci pa nam pokažejo svojo zvestobo s spoštljivostjo.

VERA

Ni nujno, da gre za vero v boga – verjeti moramo vase, v svoje bližnje – to nam daje upanje, da bomo dosegli cilje (Bennett, 2004).

OTROK – ŠOLAR

Otroku kažemo ljubezen v različnih obdobjih njegovega življenja drugače. Če smo bili v predšolskem obdobju otroka pretežno nežni, mu v tem obdobju kažemo ljubezen preko doslednosti, discipline in strogosti. Otroci si morajo v tem obdobju pridobiti delovne navade in se pripraviti na samostojno življenje. Naučiti se morajo prevzemanja odgovornosti in dolžnosti.

Pretirano razvajanje otrok v tem obdobju je sodobna oblika zlorabe otroka. V tem obdobju se morajo naučiti tudi odrekovanja, da bodo lahko kasneje v življenju razumeli, da vsega, kar si želijo, ne morejo dobiti. Tudi v tem obdobju potrebujejo topel dom bolj, kot vse materialne dobrine.

»Ne gre toliko za to, kaj narediš za svoje otroke, temveč za to, kar jih naučiš, da znajo sami narediti zase in za druge«.

Če starši otroku nastavimo meje pravi čas, bo življenje v družini lažje. Na tak način ga učimo, da bo sposoben pravilnega odziva na vse, s čimer se bo v življenju soočal. Prevel bo odgovornost za svoje življenje. Ne moremo pričakovati, da bo otrok kot odrasel zrelo prevzemal odgovornosti za svoja dejanja, če sami, kot starš živimo v vlogi žrtve in za naše težave vedno krivimo druge. Otroka odgovornosti učimo preko zgleda – da ne obsojamo in kritiziramo drugih, da sami prevzemamo odgovornost za svoja dejanja.

»Ne skrbite, če vas vaši otroci nikoli ne poslušajo. Skrbi naj vas to, da vas vedno gledajo.« (Pešec, 2020 po R. Fulghum).

Pomembno je, da se starša pri nastavljanju mej in ukrepov poenotita. Ukrepe naj predstavi oče, mama pa ga naj pred otrokom podpira. Tudi kaznuje naj, oče predvsem sina, hčerko pa mama. Če se že odločimo za kaznovanje, moramo vedeti, kaj hočemo doseči oz. kaj hočemo otroka s tem naučiti. Zavedati se moramo, da spoštovanja od otrok ne moremo zahtevati, lahko si ga edino »prislužimo«.

Zgled je tudi v tem obdobju edino vzgojno sredstvo, s pomočjo katerega lahko otroka naučimo pomoči, sodelovanja, skrbi za druge, skromnosti, odnosa do narave in živali, odnosa do hrane in opojnih substanc, komunikacije z drugimi ljudmi, poslušanja drugih, reševanja konfliktov, spoštovanja in ljubezni do drugih ljudi.

Tudi v tem obdobju mora biti otrok slišan in razumljen. V svojem odnosu do otroka moramo izhajati iz njegovih potreb. Tako bo lahko kasneje, kot starš izhajal iz potreb svojih otrok in ne bo usmerjen le v egoistično zadovoljevanje svojih potreb.

RAZVAJENOST: Problem ni v količini ljubezni, temveč v tem, kako jo dajemo, kako otroku našo ljubezen nudimo.

V obdobju šolanja naših otrok se zgodi, da se nam včasih kakšna reakcija partnerja ali učitelja ne zdi prava. Pomembno je, da se o tem pogovorimo s partnerjem ali učiteljem brez prisotnosti otroka.

To je tudi obdobje, ko otroci dozorevajo in so zelo občutljivi na prepovedi. Vse, kar je prepovedano, jih pogosto najbolj privlači. Če smo, kot starši pripravljene na kompromise, pogovor o stvareh, ki jih otroku ne moremo dovoliti, če jim znamo ponuditi ustrezne alternative (namesto računalnika družinski izlet, skupne športne in družabne aktivnosti ipd.), lahko preprečimo marsikatero »težko« uro v družini.

Naš šolski sistem je žal »pisan na kožo« le peščici otrok. Pomagajmo svojim otrokom odkriti njihova močna področja in jim nudimo podporo pri razvoju le-teh. Zaradi tega bo otrok lažje prenašal kak šolski neuspeh, ukalupljenje in nerazumevanje s strani kakšnega učitelja. Pomagalo mu bo, da se bo počutil poseben in dober na nekem področju, kjer ga podpiramo, da se lahko razvija. Na tak način bo otrok spoznal, kdo je, kaj je, kaj si želi in kaj potrebuje – dovolimo mu biti to, kar je. S tem mu bomo olajšali pot iskanja pravega poklica zase.

Pešec (2020) govori o štirih tipih osebnosti otrok, ki nakazujejo njegovo poklicno pot:

1. Delavec, umetnik in praktik
2. Trgovec, poslovnež in kmet
3. Vodja, administrator in manager
4. Učitelj, učenjak in znanstvenik

Prve skupine otrok šolsko znanje ne zanima preveč, zanima jih točno določeno področje, odlikuje jih praktičnost, preprostost in spretnost.

V drugo skupino sodijo otroci, ki zelo radi manipulirajo z denarjem – posojajo, prodajajo ipd. Imajo željo, da bi zaslužili veliko denarja, ko odrastejo.

V tretji skupini so otroci, ki so »naravni« vodje razredne skupnosti. Taki otroci želijo nekemu pomagati, ga voditi, spoštujejo svoje prijatelje, imajo radi red in disciplino, so tekmovalni in ščitijo ostale.

V četrti skupini, ki je po raziskavah najmanjša, so otroci, ki se radi učijo, veliko berejo, gledajo dokumentarce, imajo veliko željo po znanju, a se pri pouku velikokrat dolgočasijo. Ti otroci pogosto postanejo učitelji, znanstveniki, zdravniki, pedagogi, filozofi ipd.

Kako spoznati pravo naravo otroka?

- Opazujte, kaj otrok počne v prostem času, kakšni so njegovi hobiji.
- Za kaj si prizadeva v življenju.
- O čem govori.
- Kaj bi počel za druge, če bi imel vse možnosti (denar, čas ...).
- Katere filme gleda in katere igrice igra (v tem se skriva otrokova podzavest).
- Čemu namenja denar.
- Kako ravna v težkih trenutkih (praktik išče varnost in krivce; trgovec išče priložnost za zaslužek; vodja izraža sočutje in zaščiti ostale; filozof išče vzroke in rešitve težav).
- Za koga skrbi (praktik – za družino in zase; trgovec – za interesno skupino; vodja – za državo, narod; učenjak – za vse ljudi in druga živa bitja).
- Kako časovno načrtuje (praktik – kratkoročno; trgovec – srednjeročno; vodja – dolgoročno; učitelj – za vedno).

- Kakšnega ga vidijo sosedge, trenerji, učitelji.
- Stopnja individualne in družbene odgovornosti.

Problem našega šolskega sistema Pešec (2020) vidi v tem, da ne vzgaja in izobražuje otrok v smeri smisla in cilja življenja. Zato je vse več otrok, ki ne najdejo smisla in cilja v življenju in tavajo na neki poti ter se izgubijo. Če bi jih v šoli najprej naučili zakonov etike, obnašanja, vedenja, praktičnega znanja, znanja, kako postati človek, bi si otroci lahko zgradili trde temelje za življenje.

Otroci se ne želijo učiti, ker so preobremenjeni z goro informacij, ki jih ne zanimajo, s katerimi si nimajo kaj začeti in v njih ne vidijo smisla. Vsiljujemo jim svoja razmišljanja namesto, da bi jih naučili razmišljati s svojo glavo.

Pozabljamo, da se lahko nečesa naučimo le, če o slišnem tudi razmišljamo in uporabimo v praksi. Zato je pomembno, da otrokom omogočimo, da pridejo do znanja po več poteh, z več vidikov.

Povprečen učitelj pove, dober učitelj pokaže, boljši demonstrira, najboljši pa inspirira (spodbuja učence, da se pokažejo v svoji najboljši luči) (Pešec, 2020).

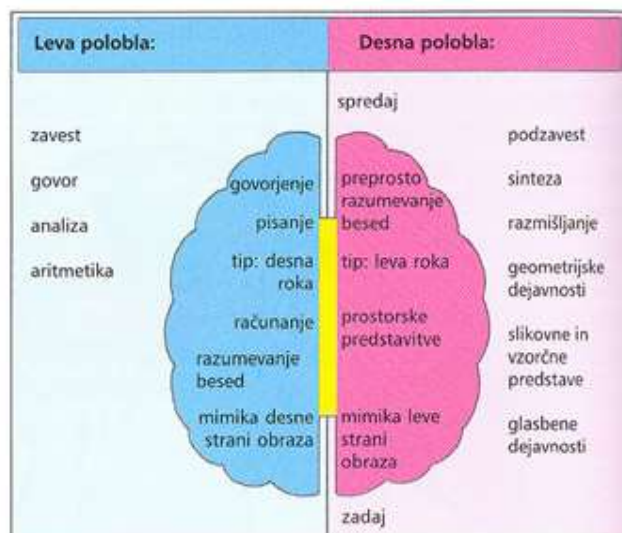
UČITELJ KOT VODNIK OTROKA NA POTI UČENJA

Izobraževanje nas mora naučiti predvsem razmišljati. Sposobnost jasnega, logičnega in ustvarjalnega razmišljanja je temelj uspešnega spopadanja z življenjem. Učenje naj postane vznemirljiva in čudovita izkušnja, ki nam omogoči, da najbolje uporabimo svoje možgane. Šola naj ne bo »zapor« ampak prostor, kjer učenci dobijo navdih, kjer jim vzbudimo strast do učenja, ki nikoli ne usahne. Učenje razmišljanja je proces, v katerem učenci spoznajo, kako bogata je njihova domišljija, koliko novih zamisli in pristopov si lahko izmislijo. Kakovostno razmišljanje pa zahteva učenje strukturiranega razmišljanja, kar pa moramo otroke naučiti. Učenje veččin razmišljanja je nevidno področje, ki se da neposredno vključiti v predmete, ki se poučujejo na naših šolah.

Razmišljanje je fizičen proces. Ko razmišljamo, se ustvarjajo različne povezave v možganih. Čim več imajo otroci teh izkušenj, tem več in tem bolj se oblikujejo in utrjujejo te povezave.

Leva polovica možganov: učenje – logika, sklepanje, analiza, številke.

Desna polovica možganov: ustvarjalno mišljenje – domišljija, barva, ritem, zmožnost dojemanja celote.

Razmišljanje otrokom omogoča, da se zavestno lotijo dela, da se ne učijo zgolj mehansko. Poleg tega pa so zelo motivirani, če se sami dokopljejo do novih spoznanj, saj če jim pustimo »filozofirati« ni pravih in napačnih odgovorov. Paziti moramo, da otroke navajamo, da

pridobljeno znanje na enem področju prenesejo tudi na druga področja. Zmeraj moramo graditi na predznanju otrok, zato so potrebne diferencirane oblike dela, saj imajo otroci različno predznanje.

Da otroke spoznamo in vemo, kako in kaj razmišljajo, moramo dati veliko prostora razpravi, s čimer jim damo možnost, da svoje zamisli jasno in glasno uredijo. To bodo lažje počeli, če bo v razredu posebno vzdušje, kar lahko pričaramo z različnimi svetlobnimi efekti, glasbeno kuliso, vonjem, razprave tudi snemamo ...

Da bodo otroci/mladostniki bolj motivirani za razmišljanje, jim ponudimo nagrado/pohvalo, razmišljanje spremenimo v izziv (tekmovanje, kdo bo prvi naštel ... kdo bo imel najbolj izvirno idejo ...) in jim pomagamo pri osredotočenju tako, da jih časovno omejimo. Naloge morajo biti ravno prav težke, da jih zmorejo, vendar jim morajo predstavljati miselni izziv. Zanimanje vzbudimo tudi z nenavadnimi idejami, predmeti, vprašanji, pesmimi, zgodbami.

Zelo pomembno je, kakšna vprašanja postavljamo in kako jih postavljamo. Premisliti moramo:

- Kakšna vprašanja postavljamo?
- Kako jih postavljamo?
- Kako otroci sprašujejo drug drugega?
- Kako jih spodbujamo k iskanju odgovorov?
- Kako jim lahko pomagamo oblikovati odgovore?

Odprta vprašanja omogočajo razvijanje veščin razmišljanja in otroke/mladostnike spodbujajo k dejavnosti, aktivnosti, saj se po navadi razvije debata. Dati jim moramo dovolj časa za razpravljanje (vendar v nekem razumnem časovnem okvirju) in na odgovore se moramo odzivati tako, da spodbujamo nove odgovore, nadaljnje razmišljanje. Paziti moramo, da so zajeti vsi otroci v razredu in jih spodbujamo z besedami kot so: zanimivo, izvirno, to ti da misliti, a odgovorov ne sodimo.

Za razmišljanje je potrebno: zbranost, vedenje, učenje.

Dobra zbranost je nujna za kakovostno učenje. Otroci se morajo naučiti, kako izključiti vse misli, ki jim vdirajo v zavest iz okolja. Nekateri učenci imajo z zbranostjo velike težave (lahko gre za premalo treninga, motnjo ADHD, pomanjkanje motivacije za učenje, učne težave).

Vaje:

- *Počasno stopnjevanje*, podaljševanje različnih vaj (npr. kipi – se ne smejo premakniti za določen čas, hipnoza – sledi z obrazom vaši dlani v določeni razdalji, črkovanje v mislih od zadaj naprej z zaprtimi očmi, poslušanje umirjene instrumentalne glasbe ...).
- *Pričakovanja* do njih jasno izraziti.
- Biti jim moramo *zgod*, kaj je pravo razmišljanje in lepo vedenje, razložimo miselne procese v glavi, ki se dogajajo med razmišljanjem ...
- *Izziv* (tekmovanje, kviz ...).
- *Nagrada, pohvala*.

Veščine razmišljanja se da vključiti v čisto vsako učno uro.

- Na začetku ure npr. kot *možganska nevihta* (*ne le besedno, lahko slikovno, simbol, čačka, diagram ...*).
- Pomembni *odmori* med nalogami med uro s telesno dejavnostjo (BG, vaje dihanja, raztezanja ...).
- *Krajše miselne dejavnosti*, naloge (anagram, računanje na pamet, uganka ...).

- *Planetarno zasedanje na koncu ure*, da se pregleda, kaj so se naučili novega, kako se jim je nova tema zdela zanimiva, kaj bi se dalo narediti bolje, kako bi lahko to nadaljevali, kakšna bi lahko bila domača naloga ...).

Strategije poučevanja, razmišljanja po E. de Bonu:

- Dobro je imeti *seznam ključnih vprašanj*, ki jih bomo zastavili učencem in jih s tem spodbudili k razmišljanju.
- Spodbujanje vzporednega razmišljanja (ne le linearno, temveč tudi »*Kaj pa, če ...*«).
- Naučiti jih razmišljati širše iz več zornih kotov – primer z *večbarvno škatlo* kot prisposodbo različnih plati razmišljanja in gledanja na problem, nalogo ali z igro vlog).

Ocenjevanje razmišljanja

Za učitelja je bistveno, da vidi razmišljanje, do katerega pride učenec. Včasih je težko ovrednotiti ustvarjalnost, izvirnost ... Za to si mora izdelati kriterije, po katerih vrednoti učence.

Otrokom moramo pomagati pri razmišljanju s tem, da jim damo strukturiran okvir znotraj katerega naj razmišljajo npr: miselni vzorci, uporaba barv (vsaka barva ima drug pomen), izražanje s simboli, različnimi materiali, časovna omejitev (2–3 minute), spodbuda ob glasbi, uporaba pripomočkov, brain storming, uporaba vseh čutov, čustev ...

Poleg vidnih struktur obstajajo tudi verbalne, kot je »čas za krog«, ki je zelo v pomoč pri poučevanju in vadbi veščin razmišljanja: otroci sedijo ali stojijo v krogu; prednosti: vsak vidi vsakega, vsak sliši vsakega, demokracija, skupna izkušnja, skupna zgodba, podajanje predmeta v krogu (tisti, ki ga ima – govori).

Kako narediti bolj zanimivo?

- Vprašanja naj bodo odprtega tipa, tako da ni pravih in nepravilnih odgovorov.
- Učitelj poda odgovor, otroci iščejo vprašanje za ta odgovor.
- Možnost prostih asociacij.
- Pri ovrednotenju nečesa (pri skupinskem delu), kar lahko komentirajo vsi učenci.

SEZNAMI: Človeški možgani uživajo v sestavljanju seznamov, občutku reda, zavesti, da je nekaj opravljeno, ko so opravljene stvari na seznamu. Primer: »Naštejte deset stvari, ki ...«, »Naštejte čim več načinov, kako ...«.

ŠOLSKA URA KOT STRUKTURA: Šolska ura mora imeti jasen začetek, sredino in konec. Učence moramo s to strukturo seznaniti.

OMEJITVE: So zelo pomembne, saj časovne omejitve zagotavljajo močno osredotočenje in energijo za razmišljanje, omejitve z neko besedo pa nas prisilijo, da se odločimo, kaj je najbolj pomembno ali zanimivo. Npr. učenci morajo sestaviti zgodbo iz 4 besed, ki jih zapišemo na listke z omejitvijo, da mora imeti zgodba točno 20 besed; ali 2–3–4; v 2 minutah morajo učenci povedati 3 različnim ljudem po 4 različne ideje, zamisli.

RAZVRŠČANJE MISLI PO VRSTNEM REDU: Določanje vrstnega reda je pomembno pri razumevanju vzroka in posledice. Npr. določanje vrstnega reda v zgodbah, zgodovinskih dogodkih, računskih rezultatov ipd.

Povabimo otroke v strukturirane razprave (diskusije):

Za to, da se otroci naučijo razpravljanja, potrebujejo najprej razvoj dveh veščin: govorjenje in poslušanje.

Če daste učencem nalogo z razpravljanjem, jim natančno povejte, kako želite, da je strukturirana, npr. da vsak prispeva eno misel, da skupina izbere eno misel ipd.

Naj ostanejo osredotočeni: določen čas, vodja, zanimiva naloga za vse.

Na tablo narišemo merilec hrupa, da lahko, če je preglasno, opozorimo otroke s kazanjem na tablo.

Urjenje veščin poslušanja:

- Naučimo otroke, da si delajo zapiske (slikovno ali pisno).
- Naučite otroke prepoznati ključne točke – to učenje zahteva več časa.
- Vaje poslušanja naj bodo sestavni del pouka, saj jih to umiri in izboljša zbranost.

- Pripraviti otroke, da se osredotočijo na vas – učitelja (govorite tiho ...).
- Ko se otroci naučijo poslušati učitelja, naj poslušajo še drug drugega.
- Zahvala, podpora govorcem – ploskanje, ustna zahvala ...

Urjenje veščin govorenja:

- Najprej je pomembno razviti pri otroku samozavest, kar seveda zahteva čas. Otroka ne smemo priganjati in jih postopoma vključujemo v dejavnosti, v katerih se počutijo bolj ali manj ogroženi.
- Podpora, pohvala, govorenje v skupini – v krogu, vsi hkrati ...
- Pravilno govorenje – natančna navodila, kaj pričakujemo.
- Pomoč pri strukturiranju – kdo bo kaj povedal, pomoč s predmetom (kdo ga ima v roki in govori) ...

SKUPINSKO DELO: Skupina je odličen vir ali struktura za razvijanje razmišljanja otrok. Delo v skupinah nam omogoča, da pri otrocih razvijemo veliko pomembnih veščin, ima pa odločilno vlogo pri razvoju veščin razmišljanja – npr. spodbudi razprave (diskusije), otroci se naučijo posredovati in izmenjevati zamisli z vrstniki, ocenijo svoje zamisli in spoznajo, da so mnenja drugih enakovredna, naučijo se sodelovanja, poslušanja, pri tem morajo biti zbrani.

Pomembno je, da učitelj dobro premisli, kako bodo skupine oblikovane. Seveda ima vsako oblikovanje prednosti in pomanjkljivosti. Če jim dovolijo, da si sami izberejo skupino, vidimo tudi razredno klimo, je pa nevarnost, da bodo pozabili na nalogo in pričeli klepetati. Lahko pa skupine oblikuje učitelj po tehtnem razmisleku; naključno izbrane skupine niso vedno najbolj primerne za reševanje nekih nalog.

STRUKTURIRANJE KOMPLEKSNEGA RAZMIŠLJANJA:

Gre za več korakov, ki niso nujno po tem vrstnem redu:

1. Miselni vzorec – zbiranje začetnih informacij
2. Strukturiranje – primerna razvrstitev zamisli
3. Razvijanje – širjenje zamisli v kompleksnejše misli
4. Dovršitev – urejanje celotne zadeve

To je npr. zelo uporabno pri šolskem spisu:

1. Miselni vzorec – zbiranje začetnih informacij

- Poiščem začetno zamisel spisa ali temo in se posvetujem z učiteljem.
- Odločim se za primerno vprašanje, na katero bo odgovoril spis.
- Napišem začetni načrt tega, kar bi lahko bilo v posameznih odstavkih.
- Zberem pomembne informacije, citate ...

2. Strukturiranje – primerna razvrstitev zamisli

- Poiščem logično zaporedje odstavkov v spisu.
- Naredim podroben seznam ali načrt tega, kar bom obravnaval v odstavku.
- Poskrbim, da si misli sledijo v primernem vrstnem redu.

3. Razvijanje – širjenje zamisli v kompleksnejše misli

- Pisanje posameznih odstavkov.
- Po potrebi novo razvrščanje, da je vse logično in jasno.
- Ko je spis napisan, vse preberem, vnesem popravke.

4. Dovršitev – urejanje celotne zadeve

- Ponovno branje po nekem času (en dan).
- Vnašanje popravkov in oddaja.

RAZVIJANJE SPOMINA :

- pomnjenje besed – naj si iz njih učenci izmislijo zgodbo,
- rima, rite,
- mnemonični izreki: Peter sam potuje cele štiri tedne čez kranjske hribe,
- asociacije,
- povezave,
- osredotočenje na zapomnitev tistega, kar si težko zapomnijo,
- podobe, ki naj bodo žive, nenavadne,
- ponavljanje npr. imen ...,
- uporaba različnih čutov,
- barve,...

IGRE ZA URJENJE SPOMINA:

- Kimova igra: pladenj s predmeti, otroci ga dve minuti opazujejo, nato ga prekrijemo in povedo, kaj so si zapomnili.
- Variacije: Kaj manjka? Kdo manjka?

PONAVLJANJE:

- Naj bo kratko – okrog 20 minut.
- Kaj so si že zapomnili in ponavljanje »težkih« delov snovi.
- Struktura ponavljanja – preko urnika, načrta.
- Uporaba zamisli in tehnik za zapomnitev.

KRITIČNO RAZMIŠLJANJE

Zajema:

- logiko,
- sklepanje,
- postavljanje hipotez,
- reševanje problemov,
- predelavo informacij,
- vrednotenje.

Po mnenju Cowleyeve (2014) se kritično razmišljanje preveč poudarja, bolj bi se moralo ustvarjalno razmišljanje.

Pristopi:

- *Iskanje:* Iskanje načinov za razumevanje zamisli, teorij ... S tem se pogloblja njegovo razumevanje sveta.
- *Analiziranje:* Postavljanje vprašanj, presojanje, iskanje bistva ... Je zelo aktiven in dinamičen proces.
- *Predlaganje:* predstavitev predlogov, oblikovanje trditev ...
- *Povezovanje:* Išče povezave med različnimi zamislami, na osnovi tega ustvarja nove zamisli.
- *Reševanje:* Za reševanje problemov in oblikovanje odgovorov na vprašanja, s katerimi se soočamo. Iskanje rešitev je sestavni del kritičnega mišljenja.
- *Podpiranje:* poiskati dokaze, ki bodo podprli naše sklepe.
- *Preizkušanje:* S tem, ko svoje zamisli preizkušamo, najdemo tudi pomanjkljivosti v njih.
- *Ohranjanje objektivnosti:* Pri kritičnem mišljenju se moramo zanašati na razum in ne na čustva, najti moramo najboljšo razlago.
- *Discipliniranost:* Nalog se moramo lotiti celostno in temeljito. Poiskati moramo vse dokaze, ki so v prid naši izhodiščni trditvi. Pri predstavljanju zamisli moramo biti čim bolj natančni in jasni.
- *Odprtost:* Preučiti moramo več mnenj, interpretacij, odprti smo do mnenj drugih.

LOGIKA:

- **ALI JE LOGIČNO?:** Otrokom damo scenarij neke zgodbe in jim naročimo, da poiščejo, kar je logično in resnično. Lahko gre za zgodbe iz šole, kjer pa morajo otroci spoznati pomembnost vseh dejstev v zgodbi, preden lahko pridemo do logičnega sklepa. Otroci nato te prizore odigrajo (z različnimi možnimi zaključki).
- **KATERI NE SPADA ZRAVEN?:** Serije besed, ena ne sodi zraven.
- **LOGIČNO ZAPOREDJE KORAKOV:** Npr. kako spečemo umešana jajca? Otrokom damo napisane korake, vendar v neurejenem vrstnem redu in morajo to urediti.

POSTAVLJANJE HIPOTEZ:

Postavljanje hipotez je tesno povezano z logiko. Da bi oblikovali hipotezo moramo združiti niz znanih dejstev, konceptov, dedukcij, misli, s katerimi pridemo do možne »teorije«, ki pa mora biti logična in se mora dati preizkusiti, da jo lahko sprejmemo ali ovržemo. Postavljanje hipotez pomeni, da se približujemo resnici po logični poti. Če se otroci naučijo postavljati hipoteze, jim to pomaga, da razvijejo več pomembnih veščin razmišljanja (detektivi, detektivske zgodbe).

Pomembna pri tem je vprašalnica »Zakaj?«; npr. »Zakaj je nebo modro?« Otrok, ki postavi hipotezo, kot odgovor na to vprašanje, se mora zagovarjati pred sošolci, ki želijo to hipotezo ovreči.

SKLEPANJE:

Ko sklepamo, neko informacijo analiziramo, oblikujemo domneve, uporabimo dedukcijo. Učence moramo naučiti učinkovitega sklepanja, ker je to veščina, ki jo potrebujejo v življenju, šoli, pri pisanju spisov.

KORAKI:

1. **POJASNITE TEMO:** Preden se otroci lotijo sklepanja, morajo prepoznati obravnavano temo.

2. NAVEDITE ZAMISLI IN DOKAZE, KI PODPIRAJO IZJAVO: Razvijanje argumenta – združimo niz zamisli v sklepanje, kar podpremo z dokazi, ki morajo biti racionalni, objektivni. Vsako izjavo je potrebno podkrepiti z dokazi. Pri ustvarjanju racionalnih argumentov moramo upoštevati vsa možna mnenja.
3. Razmisliti ali je naše sklepanje objektivno ali subjektivno.
4. Razmisliti, kako bi se v našem položaju odzvali drugi.
5. Sklepanje je proces, kjer je potrebno ostati odprt, možno si je večkrat premisliti ...
6. Sklepanje mora biti smiselno, strukturirano.
7. Zaključek na koncu procesa sklepanja.

REŠEVANJE PROBLEMOV:

Podobno kot sklepanje je to del našega vsakdanjega življenja. Gre za kombinacijo logike in ustvarjalnosti.

1. Določitev problema: Npr. prijatelju želite kupiti darilo za rojstni dan, vendar nimate dovolj denarja.
2. Oblikovanje možnih rešitev: naštevamo zamisli ...
3. Preizkus rešitev: Med možnimi odgovori, zamislimi, izberemo tiste, ki bodo najverjetneje delovala in jih preizkusimo.
4. Po preizkusu se za eno rešitev odločimo.

RAZMIŠLJANJE IN INFORMACIJE:

Zelo pomembne veščine razmišljanja so hitro branje, ustvarjanje zapiskov, organiziranje, strukturiranje, analiziranje.

ISKANJE INFORMACIJ:

Pomembno je, da vemo:

- Zakaj točno potrebujemo informacije?
- Ugotovimo, zakaj bomo informacije uporabili.

- Premisljimo, kje bomo informacije našli.
- Premisljimo, koliko informacij potrebujemo.
- Premisljimo, kako globoko se moramo poglobiti.
- Ugotovimo, koliko časa imamo na voljo za raziskovanje.

Delo s pisnimi informacijami:

- Hitri pregled.
- Izločitev ključnih besed.
- Ne beri naglas.

Organizacija informacij:

- Zapis pomembnih točk ob branju besedila.
- Nato otroci pregledajo te točke in iščejo povezave med različnimi zamislimi.
- Točke po skupinah uredijo v neko skupino (miselni vzorec).
- Miselne vzorce pregledajo in logično razporedijo.

OCENJEVALNO RAZMIŠLJANJE:

Ocenjevalno razmišljanje je zelo pomembno za učenje: otrokom omogoča, da ocenijo, kako daleč so z delom, kako naprej, kaj izboljšati – gre za proces samoocenjevanja.

Kako jih usmeriti v samoocenjevanje?

- Raziskovanje uspešnih pristopov: otroci pregledajo svoje delo in delo drugih, ter iščejo skupne in uspešne pristope ...
- Oponašanje standardov, metod, pristopov: zgled jim je dobro napisana zgodba, slika – ugotavljajo, zakaj je dobra in uspešna in to prenesejo v svoje delo.
- Preverjanje svojega izdelka: najti napake, popraviti, izboljšati svoje delo.

Pri učenju samoocenjevanja jih moramo omejiti, npr:

- Poišči pri delu tri dobre stvari.
- Kaj je na izdelku najboljše?
- Usmerjanje na iskanje pozitivnega – kaj je v nekem izdelku, delu dobrega ...
- Okvir: pomagamo jim s kriteriji, po katerih naj ocenjujejo ...

OCENJEVALNA VPRAŠANJA:

- Ali je to pravilno?
- Je smiselno?
- Kaj je pri delu dobro in kaj je zaradi tega boljše?
- Je dobro napisano?
- Kaj je slabo in kaj se ne obnese?
- Se dotakne tistega, ki mu je namenjeno?
- Je razumljivo?
- Je zanimivo?
- Ustreza temi, manjka kaj?
- Je proces lepo razvit?

USTVARJALNO RAZMIŠLJANJE

- Razvijanje ustvarjalnosti in domišljije je ena najbolj pomembnih stvari, ki jih lahko storimo za otroke.
- Šola iz otrok ne izvabi dovolj ustvarjalnosti, domišljije in pustolovskega duha.
- Ustvarjalno mišljenje pomeni, da se izrazimo izvorno in domiselno. Ustvarjalnost uporabljamo, ko smo se sposobni običajnih in vsakodnevnih stvari lotevati na nenavaden in domiselni način.
- Ko smo ustvarjalni: združujemo stvari, ki jih že vemo, vendar na izviren način; nekaj starega vzremo v povsem novi luči; pri reševanju težave navadno uberemo nenavadno pot; predlagamo drugačen način ukrepanja.

- Ustvarjalnost je za otroke pogosto zabaven in razvedrilen proces, kjer jih prevzemajo možnosti, ki jim jih nudi lastna domišljija. Učitelji jih moramo pri tem »uokvirjati« v obvladljive teme.

RAZVIJAJMO USTVARJALNOST PRI OTROCIH:

- Odprtost do novih zamisli.
- Osredotočenost na nalogo, ki je pred teboj – zbranost!
- Nov pogled na stare stvari (iskanje novih načinov, rešitev ...).
- Pozorno opazovanje učencev in navajanje učencev na pozorno opazovanje.
- Uporabo vseh čutov.
- Uporabo intuicije (gre za nagonske odzive, ki niso nujno logični), nato razgovor z učenci o tem.
- Igra omogoča, da se um osvobodi, da pride na plano domišljija, da ni pritiska, kar pogosto proizvede ustvarjalne rešitve.
- Možganska nevihta.
- Spodbujanje nekonvencionalnega razmišljanja – naj nas nič ne omejuje pri razmišljanju.
- Učite otroke vzporednega razmišljanja (vstran od fiksne ideje, zamisli k drugi, boljši zamisli – včasih si je potrebno le pustiti čas, da stvari vidimo z drugega zornega kota in se nam porodi nova ideja).
- Navdihniti otroke s pripomočki, predmeti ...
- Presenetiti jih včasih s kakšno posebnostjo.

DOMIŠLIJA

Ni pravih in napačnih odgovorov, ampak le vrsta ustvarjalnih rezultatov. Ustvarjalno in domiselno delo je dostopno vsem otrokom, ne glede na njihove sposobnosti.

Domišljija je sposobnost, da si izmislimo stvari, ki niso resnične, si predstavljamo neko dogajanje ob branju knjige. Omogoči nam dostop do najglobljih korenin nezavednih misli.

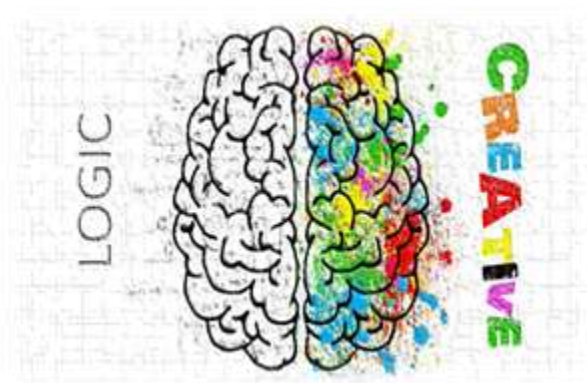
1. Otrokom rečemo, da bodo na »zdaj« začeli pisati besede, karkoli jim pade na misel, ne smejo se ustaviti, besede lahko ponavljajo in pišejo dokler ne rečemo »stop« (2–3 min). Nato naj besede preštejejo, polovico besed naj prečrtajo, nato naj postopek ponovijo in ostale besede razvrstijo v »besedno sliko«, ki jo lahko predstavijo sošolcem.

2. Vodena imaginacija.

3. Razmišljanje zunaj vzorcev:
 - Kaj bi se zgodilo, če ...
 - Predlagajte, kaj divjega in norega ...
 - Poiščite čim več odgovorov na dano vprašanje ...
 - Čečkanje, risanje;
 - Sanjarjenje ...
 - Delo s slikami: Otrokom prinesemo nekaj razglednic. Vsak si naj izbere svojo, zapre oči in stopi v svojo sliko. Vodimo jih preko vprašanj, da lahko preiščujejo: Kam greš? Kaj vidiš med hojo? Je tam kaj drugih ljudi in živali? ... O tem lahko nato pišejo.

RAZMIŠLJANJE IN ZAMISLI

Veliko naših zamisli vključuje naše osebno razmišljanje. Učitelj se mora pri delu z otroki temu izogniti in dopustiti otrokom, da sami presodijo, kaj »je res«.

KAKO SPODBUDITI OTROKE K ISKANJU LASTNIH ZAMISLI?:

- Besede: asociacije,
- čečkanje,
- preizkušanje,
- naj misli odpeljejo učence, sploh na začetku kakšnega dela, zgodbe,
- »zagrabiti« zamisli, ki jih črpamo iz okolja – navdih.

IGRA VLOG:

Pripravimo nek scenarij za otroke, še kakšen predmet. Nato se vloge razdelijo, vsaka vloga zastopa neke zamisli, ki jih argumentira, podkrepi z dokazi, razvije se debata, kar je odličen način za razvijanje veščin razmišljanja (novi načini debate: npr. oddaja Trenja – argumenti za in proti).

RAZMIŠLJANJE O POSLEDICAH:

Vsi si želimo, da bi otroci bolj razmišljali o posledicah svojih dejanj, kar bi pomenilo tudi lepo vedenje otrok. Zato je pomembno, da neprimernemu vedenju vedno sledi enaka posledica.

Določena neprimerna vedenja se da obravnavati preko zgodb v igri vlog, kjer otroci razmišljajo o možnih dejanjih lika in posledicah. Ta del se lahko opravi skupinsko, tako da otroci razpravljajo.

Otrokom zanimiva igra je »ZATOŽNA KLOP«, kjer otrok zaigra neko vlogo in se zaradi svojega vedenja zagovarja pred poroto. Otrok se lahko nad obtožbami, katerim sledijo tudi razgovori o posledicah, brani, utemeljuje ali le posluša.

Tudi »OTROCI IZ MOKE«, je ideja (tudi film), ko morajo otroci čuvati svoje vrečke moke in skrbeti zanje kot, da so dojenčki. To jim da razmisliti o vlogi starševstva.

O kritičnem razmišljanju povzeto po Cowley (2014).

Dober učitelj se tudi sam nenehno uči od drugih učiteljev. Dober učitelj je zgled ostalim – vedno in povsod. Biti učitelj ni le poklic, je način življenja.

Zaupanje in spoštovanje si moramo tako starši kot učitelji zaslužiti. To lahko dosežemo edino tako, da sprejmemo otroke take, kot so in jim dovolimo, da lahko izrazijo svoja čustva, smo jim ob težavah v oporo, jih znamo poslušati brez obsojanja in kritiziranja, jim damo dovolj svobode, da lahko živijo »svoje« življenje in verjamemo vanje. Tako se bodo na poti odraščanja zavedali, kdo so, kaj čutijo in imeli bodo dobro samopodobo. Dati jim moramo možnost, da zadovoljijo svojo potrebo po samoaktualizaciji (Pešec, 2020).

PREHOD V SREDNJO ŠOLO

Ko otrok dopolni 14 let je potrebno spremeniti odnos – iz klasičnega odnosa avtoritete starša preidemo na prijateljski nivo. Počasi začnemo otroke »spuščati« in se odvajati navezanosti nanje. Opustiti moramo vsako sebično misel, da nam otroci pripadajo, da so vir naše sreče. Naša ljubezen naj temelji na podpori, naj ne bo sebična temveč spoštljiva. Odraščajoči najstniki pogosto ne sprejmejo naših stališč in pogledov na svet, temveč si ustvarijo svoje. Zaradi tega jim ne vzbujajmo slabe vesti (Pešec, 2020).

ZAKLJUČEK

Otroci niso nikdar posebno dobro poslušali starejših, so jih pa vedno zvesto posnemali.

(James Baldwin)

Otroci potrebujejo vzornike, ne kritikov.

(Joseph Joubert)

Starši smo prvi in najpomembnejši vzgojitelji svojih otrok. Pogosto pa pozabimo, da najbolj vzgajamo ravno takrat, ko tega sploh ne nameravamo početi.

(Familylab)

**Ne vzgajajte otrok, vzgajajte sebe, ker otroci vas bodo opazovali
in posnemali.**

LITERATURA IN VIRI

- Bennett, W. J. (2004): MORALNE VREDNOTE ZA MLADE. Tržič: Učila.
- Cowley, S. (2014) : KAKO MULARIJO PRIPRAVITI DO RAZMIŠLJANJA. Ljubljana: Modrijan.
- Goleman, D. (1010): ČUSTVENA INTELIGENCA. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Juul, J. (2009): DRUŽINSKE VREDNOTE. Radovljica: Didakta.
- Nolte, D.L., Harris R. (2004). OTROCI SO PODOBA SVOJIH STARŠEV. Tržič: Učila.
- Osho (2018). KNJIGA O OTROCIH. Brežice: Primus.
- Pešec, A. (2020). VZGOJA MOTIVIRANIH, ZDRAVIH IN ODGOVORNIH OTROK. Boštanj: Društvo Znanje za življenje.
- Marjanovič Umek, L., Zupančič, M. (ur.) (2004). RAZVOJNA PSIHOLOGIJA. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.